

UN EROU AL UNITĂȚII ROMÂNILOR IOAN AURELIAN MIEREA (1873-1948)

de Constantin Mălinaș

Amintit pentru prima dată în documentarul din anul 1934 al lui Teodor Neș, ca militant pentru Unire pe Valea Bistrei, *Ioan A. MIEREA* din satul Ciutelec, Bihor, membru fondator al Astrei din anul 1921, caracter oțelit și luminat, de un activism neabătut în serviciul neamului său, survine în epopeea și bibliografia înfăptuirii Unirii de la 1 decembrie 1918, fără ca să i se fi dedicat până acum un studiu reconstituitiv de personalitate, pe care îl socotim pe deplin motivat și ne propunem să-l facem în continuare¹.

NEAMUL MIEREA pornește din Sălaj, de pe Valea Agrijului, dominată de silueta emblematică a masivului Meseș, care s-a imprimat atât de bine în psihologia montanistă de luptători a sălăjenilor. Cel mai vechi document, care face mențiune despre neamul Mierea îl reprezintă o filă manuscrisă sub titlul „*Cronica familială*”, databilă la 28 august 1913 în satul Ciutelec. În textul ei găsim notată succesiunea de cinci generații a familiei Mierea, la care am adus completări de arhivă și precizări din tradiția orală a descendenților².

Potrivit ductului, fila de cronică a fost scrisă de către *Ioan A. MIEREA*, care avea o caligrafie frumoasă, amplă și regulată, precum și obiceiul de a face consemnări despre principalele evenimente de familie. Am comparat documentul cu ductul unor scrisori semnate explicit de către Ioan A. MIEREA și am putut întări concluzia că începutul de cronică genealogică din 1913 îi aparține. Rezultă că *Ioan A. MIEREA (1873-1948)*, căsătorit la 26 noiembrie 1911 în Ciutelec, cu *Maria Victoria Bruchenthal (1885-1959)*, fiica învățătorului confesional greco-catolic *Michael Popp de Bruchenthal (1843-1924)*, începea în vara anului 1913 să scrie o cronică de familie, cu caracter genealogic, ocazionată de nașterea fiului lor *Romulus*, la data de 28 august. În începutul de genealogie populară, succesiunea generațiilor e înțeleasă și consemnată prin succesiunea bărbaților, care au născut bărbați, definiți prenominal. Astfel, cel mai vechi descendent este un *IOAN*, de la care s-a născut *ANTONIE*, de la care s-a născut *ANDREI*, apoi din nou s-a născut *IOAN*, din care urmează *TRIFAN MIEREA*, născut la 1848, țăran liber tatăl lui *Ioan A. MIEREA*.

Completând cu alte informații, genealogia de familie se constituie astfel:

Generația 1: *MIEREA IOAN*, circa 1740, în Păușa-Bodia, din Sălaj, pe Valea Agrijului

Generația 2: *ANTONIE MIEREA*

Generația 3: *ANDREI MIEREA*, cu doi urmași

Generația 4: *IOAN MIEREA*, din Bodia, cu trei urmași
TOADER MIEREA, căsătorit în Românași

Generația 5: *TRIFAN MIEREA*, din Bodia, cu doi urmași: *Ilie* și *Ioan*
NIKULAE MIEREA, din Păușa
GREGORE MIEREA, căsătorit în Becikerecul Mare

Generația 6: *IOAN MIEREA* (1873-1948), căsătorit în Ciutelec, cu trei urmași, *Romulus, Laura Maria și Traian Aurelian*.

Astfel e evident că *Ioan A. MIEREA* apare ca fiul al doilea, cel mai mic, al lui *Trifan MIEREA*, născut la 1848 în Bodia, ca primul bărbat liber din neam, și al mamei *Catrina ȚIRIAC*, originară din Păușa. Primul fiu al lor a fost *Ilie*, un fecior voinic, care iubea întrecerile și în tinerețe a fost șchiopat într-o luptă cu vierul satului Bodia.

Născut la 1 decembrie 1873, *Ioan Aurelian* era o fire iscoditoare, avea dorința de a călători și de a învăța, pleca mereu de acasă și colinda împrejurimile de la picioarele Meseșului, care-l atingea cu silueta lui maiestuoasă. Mama *Catrina* era foarte răbdătoare cu copilul și îi recunoștea drumurile după lutul galben de pe opinci:

- Ia să-ți văd opincuțele!, zicea mama *Catrina*, când seara apărea copilul de pe undeva, obosit..., Măăă!, tu ai fost la frate-tău *Ilie*, la Bodia!

Avea cam zece ani, când într-o după amiază a pornit de acasă din nou, de această dată voind să nu se mai întoarcă, dorea să meargă la Zalău, pentru a se înscrie la școală. A tot mers către Meseșul, ce se vedea în zare ca un atrăgător uriaș din poveste. A tot mers, până s-a întunecat și s-a pomenit singur în mijlocul codrului, în care intrase de cu ziuă. S-a speriat și a început să plângă de necunoscut, de teamă, nu știa încotro să se mai ducă, pentru ca să iasă la lumină și la loc cunoscut... Atunci a apărut de undeva un bărbat, care l-a întrebat:

- Da unde mergi, copile?
- Mă duc la școală... la Zalău!
- Da ce ai în traistă?
- Am... mămligă cu brânză, de merinde!
- Da nu ești tu al lui *Trifan* și a *Catrinei* din Bodia?
- Ba al lor sunt!, a răspuns copilul, uimit de întrebare.

Norocul a fost ca bărbatul acela să fie tocmai fratele din Păușa al *Catrinei*, adică unchiul lui, care l-a luat cu sine și l-a dus înapoi acasă, la părinți. Drept urmare, aceștia l-au dat la școală, la Bucium, unde copilul a învățat bine. Când a mai crescut, a încetat cu școala, căci venea rândul să-i ajute pe părinți, cu păstoritul oilor. *Ioan* nu era mulțumit de profesia de mic păstor al oilor, așa că într-o bună zi aruncă de la sine câmpul de păstor și spuse părinților, că pleacă în lume, să-și facă altă soartă, mai bună.

Dar iată, cum relatează momentul *Dumitru BRUDAȘCU*, succesor din Bodia, la discuția noastră din anul 1976:

- Domnu, cum îi spuneam noi în familie, tare a iubit două lucruri, școala și mămliga cu lapte!... Îi plăcea să citească, să știe ce este în lume! A și avut un scris frumos! Vorbea bine românește și ungurește. Vorbea ungurește mai bine ca ungurii!... De câte ori venea Domnu la noi, cerea să-i facem mămligă cu lapte de biboliță!... Prin urmare, de mic a gândit și a dorit să fie om cu carte!... În copilărie a păzit vitele, ia, pă dealurile astea, între Bucium și Bodia, pe *Mihăiasa* în sus... Asta a mers câțiva ani! Când l-au chemat cu ordin la armata ungurească, atunci a venit în mijlocul casei, ia, așa a făcut cu câmpul în mijlocul casei și a zis, tată, io la aista altul nu mă mai întorc... Apoi, nici nu s-a mai întors!... A fost om cu minte! A știut ce trebuie și ce nu trebuie să vorbească!... Nu ca *Lazăr* al nostru, care a avut suflet bun, dar a zis către oamenii din Bodia, ia, vedeți pantalonii mei! Aiștea niciodată nu s-or rupe aici, și arăta genunchii, ce s-or rupe numai dincoace, și arăta, să iertați, fundu, adică se vor rupe numai de la șezutul pe scaunul de secretar comunal de partid!... Și apoi oamenii, știi cum sunt, azi culeg o vorbă, mâine alta, au început să prindă ură pe *Lazăr*!... I-o mai și stricat cu colectivizarea!

- Bine, da asta nu a fost de la el! Nu *Lazăr* a inventat-o și, oricum, tot trebuia făcută!

- Așa este! Da, io zic alta! După ce tu partid te-ai folosit de un om cam 15 ani de zile, să-l lași să ajungă în pușcărie pentru un nimic, nu e tocmai bine!... Atunci au văzut oamenii ce caracter are partidul! Când l-a lăsat pe *Lazăr* să intre în pușcărie!

- Cum, Lazăr a fost în pușcărie?!

- Bineînțeles! Un an și jumătate. Noi aveam aici în Bodia un securist, care răspundea de sat. Era cam legat de limbă și umbla destul de popular... Și atunci Lazăr, cu banda lui, i-o zis că-i Pitălă. Pitălă la noi era cel mai slab țigan din sat. Și oamenii i-au spus iestua, că între oameni a zis de el!

- Ce bandă avea Lazăr?

- Banda lui... de magnetofon! Aista avea așe o bandă de magnetofon, când îi da drumu, toate le știa, fiecare casă și fiecare familie din Bodia, de când îi și cu cine se înrudește!...Îți vedea voi când om merge la castru la Bucium, ce istorie știe să vă spună. Are o memorie fulger, nu alta... Și oamenii i-o spus la securist, iacă, Lazăr ce zice, că ești Pitălă. Dacă au avut ură pă el! Atunci securistu l-a luat în urmărire. O tot umblat după el, până l-o prins cu ceva țuică la cazan. Un an și jumătate a primit. Vezi, aici s-a văzut că are memorie fulger și bandă are, da n-are școală. Dacă el ajungea la școală de mic, astăzi putea fi om mare, general!...

- D-apoi când l-a pus în discuția organizației din sat, aiștea n-or vrut să-l excludă, le-o părut rău de Lazăr, atunci l-or dus la Bucium, pe comună. Și acolo l-or scos din partid și l-or băgat în tribunal... Lazăr o și stricat mult oamenii. Uite, ieste de la noi din sat unu, care era ceva ofițer mare în București. Lazăr a făcut o scrisoare din sat, cum că ar fi așe și așe, adică nu ar merita gradul și funcția. O trimis-o la Tribunalul Suprem. D-apoi acolo era nevasta celuia, pă ceva funcție. O primit scrisoarea, o văzut ce îi în ea.

De aici i s-a tras apoi lui Lazăr și cu pușcăria și cu toate. Ce-a avut el să facă scrisoarea, că pentru colectivizare nu i-o putut nime zice nimică, nu el o făcut-o, ci statu. Da scrisoarea? Asta el a făcut-o!... Pentru asta, l-a ajuns pedeapsa lui Dumnezeu!

- Și cum ați trăit, după ce Lazăr a căzut din funcție?

- Mulțumită lui Dumnezeu, am avut și avem de toate! Și trăim bine!... Numai că libertatea e cam puțină!

- Cum așa? Că partidu zice...

- Uite cum! Dacă lucrezi la Ceape, sunt de toate... Da de ce trebuie să ajungi să furi de la Ceape plata ta și bunul tău! În loc să-l poți aduce cinstit acasă!... Ori grâu, ori cartofi, ori fân, ori ce a fi!

*

Așadar, prin 1895, tânărul *Ioan A. Mierea* pleacă din satul natal Bodia și mai mulți ani nu i se știe de urmă, în compensație se formează o legendă, care-i preia și consacră gestul voluntar, de ieșire din orizontul local și de plecare în lume, pentru a se realiza. Probabil a lucrat și a învățat la Zalău, unde a făcut și armata, fiind observat de către superiorii unguri, care l-au selectat pentru cariera militară. Așa că este trimis la Școala de jandarmi din Budapesta, pe care o face timp de doi ani, încheiând-o în 1902, conform tabloului de promoție, care s-a păstrat, intitulat: „M.kir. III Csendör Kerület altiszti iskola hallgato 1901/902”, făcut de Firma Rivoli, de pe strada Kerepesi la nr. 30. Comandant de școală a fost Sebesta Ottóhan, iar profesori Somogyi Lajos și Törösi Sándor. Pe tablou apar 53 de absolvenți, toți cu numele maghiarizate, precum *MNYERE JÁNOS*, ceea ce era menit pentru a le voala etnia inițială și a-i integra astfel pe toți în națiunea maghiară, unică și indivizibilă. Care, însă, va fi făcută țândări de către succesiunea evenimentelor istorice de până la 1920.

Tânărul csendör (jandarm) *Mnyere János* a funcționat ca șef de post în mai multe comune de pe Valea Barcăului, la Marghita, la Chiraleu, apoi la Șimleul Silvaniei. Acolo a avut ca misiune să supravegheze un grup de intelectuali români, din jurul avocatului dr. Meseșan, care se întruneau amical la restaurant și făceau politică proromânească. Ioan A. Mierea i-a protejat și le-a asigurat confidențialitatea întâlnirilor. Apoi a ajuns șef de post la Mișca, de unde a cunoscut familia învățătorului greco-catolic *Michael Popp de Bruchenthal*

din Ciutelec, pe fiica acestuia, *Maria Victoria Bruchenthal*. Diferența de confesiune nu a format o piedică de netrecut, în relația, ce s-a înfiripat între cei doi tineri, Ioan Aurelian, ortodox, Maria Victoria fiind greco-catolică. Tatăl ei se afla și lucra în satul Ciutelec din anul 1864, fiind deopotrivă învățător și cantor la biserica locală. Căsătoria tinerilor Ioan A. Mierea și Maria Victoria Bruchenthal are loc în data de 26 noiembrie 1911, iar locul de ședere a tinerei familii se stabilește la Ciutelec, în averea socrului.

Ioan A. Mierea a fost un caracter organizat și aspru, dorea să fie un cetățean corect în fața legilor și un creștin devotat, nu suporta hoția, pe care o combătea cu fermitate, totodată era cu mare iubire către neamul său românesc. Îi plăcea să se mândrească cu neamul său, de aceea la nașterea primului fiu, îl botează *Romulus*, respectiv începe să scrie acea „*Cronică fameliară*”, amintită deja. Fiind de religii diferite, dar creștine, soții se înțeleg în ceea ce privește botezul și religia, ce vor urma-o copii. Astfel, băieții vor urma religia ortodoxă a tatălui, iar fetele, ce vor fi, vor urma religia greco-catolică a mamei. Și cu aceasta s-a făcut liniște și ordine în materie confesională, așa au și urmat lucrurile mai departe, pentru copiii, pe care i-au dobândit și cărora le-au dat nume latinești, care nu se puteau corupe în ungurește: *Romulus* (1912, decedat), iar *Romulus* (1913), *Silvia* (1915, decedată), *Remus* (1916, decedat), *Laura Maria* (1920) și *Aurelian Traian* (1924).

Pe durata războiului mondial, Ioan A. Mierea a fost mobilizat, și a făcut campanie în Galiția (fiind la 15 ianuarie 1915 în orașul Bierlitz Schlesien, unde s-a fotografiat), în Transnistria și până în zona Odesa. Acolo a cunoscut ramuri ale neamului românesc, supuse unei rele administrări străine, ceea ce i-a întărit convingerile de unitate și sentimentul de solidaritate cu toți românii. După cum scrie într-un memoriu din anul 1934, Ioan A. MIEREA s-a întors de pe front, în sat, la data de 20 noiembrie 1918 și îndată a acționat pentru a forma *Consiliul național român din Ciutelec, respectiv garda civilă românească, pentru reprezentare, pază și ordine*. În componența următoare:

Băliban Gheorghe
Băliban L. Mihail
Caba Pavel
Hovan Jano
Duruș Gavril
Duca Ilie
Budar Gheorghe
Băliban Ștefan
Poduț Gheorghe
Brindea Gheorghe
Brindea Pavel
Bumbu Gavril
Cristea Gheorghe
Mag Gavril
Popoviciu Gavril

Comandant: Ion A. MIEREA. Primul act de atitudine a noului organism românesc de autoconducere locală a fost să dizolve garda maghiară, formată din 12 oameni, conduși de poștașul *PERGE Emeric*, deoarece aceasta nu se justifica prin compoziția etnică a populației din satul Ciutelec, fiind doar un instrument de abuz și teroare pentru locuitori. Al doilea serviciu îndeplinit a fost participarea ca delegat voluntar al satului Ciutelec, la Marea Adunare Națională de la Alba Iulia. După revenirea acasă, s-a întâmplat întârzierea trupelor române, care au fost oprite de Antantă pe linia Zam-Ciucea-Sighet. Astfel Bihorul a rămas neprotejat, fiind la discreția trupelor maghiare, aparent rebele, desprinse din diviziile de secuiești ale col. Kratochvil și ale col. Nebovitzky. Acestea au început persecuția etnică a liderilor locali ai românilor, în special urmărind izolarea de populație și îndepărtarea

cu orice mijloace a celor care au fost la Alba Iulia și popularizau hotărârea de Unire cu România. Ioan A. MIEREA s-a bucurat de o atenție specială din partea secuilor itineranți. În data de 20 ianuarie 1919 satul Ciutelec a fost înconjurat de o trupă de 58 de soldați și ofițeri secui, sub comanda locotenentului Szekely Nicolae. Aceștia au arestat garda românească și au dizolvat-o, iar pe *Ioan A. MIEREA* l-au jefuit de bani și bijuterii în valoare de 80.000 lei. A fost dus la postul de jandarmi din Popești, unde a fost bătut în mod barbar, împreună cu încă cineva din Popești, ce s-a dovedit mai târziu a fi fost *MOISA Pavel*. După trei zile a fost eliberat, la intervenția Consiliului Național Român din Oradea, condus de Coriolan Pop. Atunci i s-au impus de către jandarmi unguri din Popești o serie de interdicții, care toate erau abuzuri ale unei autorități, ce se destrăma: nu are voie să consulte medic, nu are voie să scrie cuiva ce i s-a întâmplat, nu are voie să mai facă politică, nu are voie să iasă din curtea sa. L-au cercetat și bătut din nou în data de 4 februarie 1919.

În ziua de vineri, 14 februarie 1919, trupa de soldați secui, care îl asasinase pe preotul Mihai Dănilă de la Dijir, pentru vina de a fi deținut steag tricolor românesc, pe care-l adusese de la Alba Iulia, petrecea la restaurantul „Margareta” din orașul Marghita.

- Mergem acuma și la cânele ăla roșu din Ciutelec!, a zis comandantul lor. Aceste cuvinte au fost auzite de către Pavel Mag, vecinul de dinsus al lui Ioan A. Mierea, care mersese la târg și se afla în acel moment în restaurant. Înțelegând despre ce și cine este vorba, Pavel Mag a venit în cea mai mare grabă acasă, la Ciutelec și s-a dus direct la vecinul său:

- Fugi, domnule Mnierea, fugi!, i-a spus. Că după mine vin secuii și te omoară.

Era către seară. În cursul nopții Ioan A. Mierea, incomplet restabilit după bătaia primită la Popești în 4 februarie, pleacă de acasă, se adăpostește câteva ore sub podul de peste râul Bistra, pe râul dintre Ciutelec și Spurcani, apoi pornește către localitatea Margine, de unde ajunge cu trenul în Sălaj. Acolo trece noaptea peste cele două fronturi, maghiar și român, ajungând în zona controlată de armata română și cu aceasta își salvează viața. Este arestat, ca fiind suspect, dar la cererea lui este identificat de către rudele din Bodia și eliberat. A rămas nouă săptămâni în acest refugiu politic, fiind găzduit la neamurile din Bodia. După fuga lui Ioan A. Mierea, la gospodăria lui din satul Ciutelec a venit o trupă de soldați secui, care au intrat în curte și în casă, întrebând de soția lui Mnjere Janos. Maria Victoria Mierea s-a prezentat, ei au întrebat-o că unde îi este bărbatul. Ea a spus că nu știe unde este plecat. Atunci, ei au zis ca să-și ia copiii și să iasă din casă, să-și facă o colibă la capătul satului și să șadă acolo. Maria Victoria Mierea a zis că nu se duce din casa ei. După mai multe amenințări, la care ea a răspuns cu dârzenie, deși era o femeie mică, dar tenace și energică, soldații unguri au plecat, iar în continuare familia și gospodăria au fost supravegheate, să se vadă de cumva se întoarce soțul Mierea A. Ioan.

Acesta, însă, a rămas în Sălaj, în spatele liniei de demarcație, ocupată de armata română, respectiv a revenit acasă odată cu armata română liberatoare, duminică, de Sfintele Paști, la 20 aprilie 1919.

Această coincidență a făcut să se creadă și să se considere în tradiția orală a satului, că trupele române au fost aduse de către Ioan A. Mierea. În realitate, era doar o coincidență, dedusă din faptul că trupele române au declanșat noua lor ofensivă pe trei coloane, coborând din Munții Apuseni, pe râuri, pe la Ciucea, Beiuș și Șimleul Silvaniei, încât în zilele de 14-20 aprilie au eliberat complet Bihorul și de Sfintele Paști, duminică, în 20 aprilie, s-a făcut slujba arhierească, de primire a trupelor române și a noilor autorități românești în orașul Oradea Mare.

S-a produs astfel un act fundamental de dreptate istorică și creștină, care se vede și mai bine din îmbrăcarea evenimentelor în veștmântul de înviere a Sintelor Paști, o înviere a demnității românești în aceste părți vestice ale pământului strămoșesc.

Sub români, Ioan A. Mierea, rămas fără serviciu, urmează un curs de drumuri, la Cluj, astfel devine picier pentru drumul țării, pe distanța de circa 40 de km. dintre Marghita și Derna, de-a lungul Văii Bistrei. Din această slujbă se va pensiona.

Fire activă și responsabilă, se implică în aplicarea reformei agrare din 1921, la Ciutelec și Bogei, forțând acordarea de locuri de casă mai bune, din moșia Wertheimstein, în total 1062 de iugăre fiind împărțite la populația săracă. Administratorul Gross al moșiei îl vizitează acasă pe Ioan A. Mierea și îi oferă o sumă de bani, cu condiția ca să plece câteva zile din sat, să nu fie prezent la lucrările de măsurare a pământului. Ioan A. Mierea refuză și ia parte la distribuirea locurilor de casă, astfel ia naștere partea satului Ciutelec, denumită *Șirul răchițelor* (Sinas kert), respectiv *Ulița Mnierii* din satul Bogei.

Fire culturală, având o bibliotecă de circa trei sute de cărți și reviste, ceea ce în locul acesta însemna mult, Ioan A. Mierea la 15 septembrie 1921 primește *Diploma și calitatea de membru fondator al ASTREI de la Sibiu*, semnată de către Președintele Andrei Bârseanu, care cu aceeași dată, acordase Diploma ASTREI și pentru țăranul luminat *Gavril Cheregi*, din Satul Barbă, ce fusese delegat la Alba Iulia în 1918.

Între anii 1921 - 1927, Ioan A. Mierea inițiază și conduce Cooperativa de aprovizionare și consum „*Romulus et Remus*” din Ciutelec, având o sută de membrii, dintre localnici (Decizia nr. 430 din 1921 a Tribunalului Oradea).

La 24 aprilie 1924 are loc decesul socrului, venerabilul învățător și cantor greco-catolic *Michael Popp de Bruchenthal*, venit în sat de la Șumal, în 1864, și în funcțiune până la 1919, adică 55 de ani. Soția, *Luiza (Aloisia)* decedase la 10 septembrie 1918, în urma unei boli de stomac.

Deceniul al patrulea este marcat în special de preocuparea Familiei Mierea din Ciutelec de a asigura școlarizarea copiilor. Astfel, mai întâi Romulus a început Liceul „*Simion Bărnuțiu*” de la Șimleul Silvaniei, cu taxă în bani și produse, pentru traiul la internat. Erau vremuri grele și școala costa scump. La un moment dat, în început de septembrie 1930, Ioan A. Mierea avea nevoie de 6000 de lei pentru ultimul an școlar al fiului Romulus, la Zalău. Atunci a încărcat o căruță cu grâu, din recolta acelei veri, cu care s-a dus la Marghita, să vândă grâu achizitorilor evrei, care se ocupau cu acest fel de comerț. Dar tocmai atunci, aceștia au intrat într-un fel de grevă, ca să scadă prețul la grâul luat de la populație. Și Ioan A. Mierea a venit cu grâul acasă, ca să nu-l dea la jumătate de preț. Ceea ce a complicat foarte mult plecarea la școală a fiului Romulus, pentru care până la urmă a vândut o parcelă din partea lui de pământ, din locul numit Dealul Rusului.

A venit rândul fiicei *Laura Maria*, pentru care părinții Ioan și Maria Victoria Mierea au ales să urmeze Școala de economie casnică pentru fete, de la Sic, lângă Gherla, ceea ce s-a și întâmplat între anii 1932 - 1936. Respectiv *Traian Aurelian* începe în 1937 Școala normală de învățători de la Carei, pe care va continua-o în refugiu la Arad, după 1940.

Despre școala de la Sic, prezint relatarea făcută de Laura Maria Mierea, căsătorită Mălinaș, dată în Ciutelec, la 8 aprilie 2007:

- Tata, Ioan Mierea, primea la Ciutelec abonamentul la colecția „*Drum nou*”, care era o revistă de educație agricolă. Acolo a citit despre școlile de economie casnică. Erau anunțate mai multe. În Ardeal erau înființate atunci două, trei, nu mai țin minte, la Șelimbăr, la Diosig și la Sic. Asta din urmă era pentru fete. Așa că a scris școlii, a și primit răspuns, la ce dată să fim acolo, pentru examenul de admitere... Că aș vrea să am posibilitatea să-i spun eu ministrului agriculturii de acum, cum se fac școlile de arte și meserii, că acum nu le fac bine, să le dau modelul școlii mele de la Sic, care a fost foarte bună, minunată a fost. Atâtea fete de la sate, care se pierd, de ce nu refac și acum școli de tehnicieni agricoli, cum a fost la Sic!

- Când ai plecat?

- Eram la început de septembrie 1932. Ne-a fript mama un pui și am pornit cu tata pe jos peste Lazuri, la gară la Margine. Acolo am ajuns seara și acolo am stat și am dormit în sala de așteptare, până dimineața la patru. Atunci am urcat în tren la Margine, am mers prin Șimleu, Jibou, Dej și pe la amiază am coborât în gară la Gherla. De acolo tata s-a interesat și a aflat că sunt 15 km. până la Sic! Mulți! Da cu ce să mergem? S-a dus tata încolo,

încoace, să afle o căruță, nu a găsit. La urmă îi spun că mi-i sete, intrăm într-o crăsmă, el cere o bere, pentru mine un sifon. Și acolo vede pe unu, care zicea că-i din Mintiul Gherlii:

- Da unde te duci? - La Sic! Cu fata la școală. - La directorul Podani?

- Nu știu cum îl cheamă, da acolo mergem! Însă nu avem cu ce! Cunoști un căruțaș de aici?

- Vă duc eu! Dacă dai o sută de lei.

O sută de lei erau bani destul de mulți.

- Mai lasă! Își dau cincizeci! Și de băut o bere!

- Bine!

Așa am pornit către Sic într-o căruță cu un cal. Am ajuns pe la orele 18 seara, ne-au primit foarte bine și îndată ne-au cazat. Și pe tata l-au lăsat să doarmă... A doua zi, examen!

- Câte ați fost?

- Am fost cam 15 fete! Din tot Ardealul!

- La ce ați dat examen?

- Din română, din matematică și din științele naturii!

- La română?

- M-a întrebat ce este propoziția!

- Și ce ai spus că este?

- Am spus, că este ce a fost atunci: O gândire spusă și scrisă! Care este și acum!

- La științele naturii?

- Mi-a venit frunza! Să spun ce văd, dacă iau frunza în mână. Directorul Podani ne asculta, care a fost un mare agronom, nu din ăștia, cum există acum, că nu-i interesează nimic, decât câștigul lor personal.

- Și ce ai spus că vezi!

- Am spus că văd un pețiol, că văd nervuri! Asta am spus. Și am reușit. Tata a venit acasă și m-a lăsat acolo!

- Erai speriată?

- De ce să fiu! Am căpătat bursă! Toată ziua, soția directorului era cu noi și ne îndruma. Seara venea în dormitor și povesteam! Nu ca acum, că profesoarele fug de eleve! Profesoarele noastre veneau și locuiau cu noi toată ziua și trăiau cu noi, mâncau cu noi, făceau o singură bucatărie, și sală de mese una pentru toți.

- Dar meniul era același?

- Nu! Meniul era diferit. Găteau separat pentru profesoare și separat pentru masa directorului.

- Da la aritmetică, ce te-au întrebat?

- Cele patru operațiuni, adică adunare, scăderea, împărțirea și înmulțirea! Le-am spus, ce este fiecare, după aceea mi-au dat o problemă și am rezolvat-o la tablă.

- Cu ce era problema?

- Nu mai țin minte, ceva de suprafață, cum se face o grădină de zarzavat pe o suprafață, cât se dă pentru varză, cât pentru cartofi, cât pentru roșii, morcovi și pătrunjei, cu o familie de cinci persoane. Am rezolvat-o foarte bine și am și desenat-o pe tablă.

- Ai respectat proporțiile?

- Ce proporții?

- Câtă ceapă, cartofi, morcovi,...

- Am respectat procentele, nu proporțiile!

- Cum a fost orarul zilnic?

- În principal, în fiecare zi am avut cinci ore de lecții în clasă și trei ore de grădină, la fermă. Școala a avut pământ, a organizat fermă, care s-a lucrat cu elevele și așa s-a autofinanțat. Noi nu am plătit nimic, în patru ani, decât la început o taxă de înscriere. Atât a plătit tata pentru mine. Școala avea grădină mare, avea vie, avea livadă, avea pământ arabil, pe care creștea porumb, cartofi, grâu, floarea soarelui, soia, bumbac.

- Cam cât pământ avea școala?
- Nu știu exact, da avea cam 20 de hectare.
- Dar animale?

- Și animale am avut, în primul 5-6 vaci cu lapte, de la care făceam brânză și caș. Apoi creșteam 10-15 porci, aveam cam douzeci de oi, două capre și un măgar. Pentru căraușie, ferma avea căruță și doi cai. La toate astea, mă refer la ferma de animale, era angajată o familie de soț și soție, care le îngrijea. Noi mergeam și ajutam peste tot, eram programate pe zile, unde să mergem să lucrăm, după lecții. Așa făceam și teorie și practică.

- Unde ți-a plăcut mai mult?
- La brutărie și la grădina de zarzavat!
- Dar cum erați împărțiți la muncă?

- Pe echipe și pe clase. Eram patru clase, în total formate de eleve. Fiecare clasă se împărțea pe echipe, aveam șefă de echipă. Cele mai mici, din clasa întâia, erau puse la plivit. Cele din clasa a doua, la săpat. Cele mai mari făceau operațiunile mai grele, care însemna să facă altoi, sau să semene, să planteze, să rărească, să depoziteze, să pună compoturi, să prepare carnea de porc, sau de vită. Mă refer când se tăia porcul săptămânal, sau când se tăia un vițel, ori se sacrificau păsări mai multe.

- Cum arăta programul unei zile? Să începem de dimineață!

- Seara ne duceam la culcare, în dormitor, era un singur dormitor, cam mare, de vreo 70 de fete. Dormeam două într-un pat... Scularea era la ora șase, se recita tatăl nostru, cu pedagog, sau profesoara de serviciu, mergeam la sala de lighene, ne spălăm, la orele 7,30 mergeam la masă, la opt intram la lecții. Ora era de 45 de minute, urmată de pauză. La 11 aveam pauza mare. Se prezenta profesorul conform orarului. La orele unu mergeam la masă. Pe rând erau patru eleve de serviciu, la masă, din fiecare clasă câte una, în șorț alb, bonetă albă pe cap. La clasă aveam pe cap fileu din ață neagră, cu părul strâns.

După masă până la trei aveam liber pe afară. La trei suna adunarea și repartizarea la practică, în măsura urgențelor lucrărilor agricole, pe patru discipline: atelier, grădină, bucătărie, curte. *La atelier* era țesătorie, se țesau covoare comandate de anumite persoane, care le plăteau; *croitorie*. *La grădină*, era pe tarlale și după ordinea lucrărilor, pe echipe, participau elevele din clasele a treia și a patra. Erau legume pentru folosul școlii, roșii, ardei, bame, vinete, morcovi, fasole, de toate. Se lucra cam trei ore.

La bucătărie se făcea menaj, practic. Se pregătea cina elevelor. Se calculau și aduceau alimentele, se curățau și se pregăteau. Era meniu diferit pentru profesor și pentru director. Da tot elevele pregăteau. Responsabilă era o practicanță din anul patru. Ea răspundea, împreună cu profesoara de menaj. Sub supravegherea ei se pregătea toată mâncarea. Magazioneră era tot o elevă din anul patru. Aveam un angajat, care răspundea de animale, el făcea transporturi.

În curte: Era camera cu viermii de mătase, se culegeau frunze de dud, din curte și din sat, se puneau în curat. Se supraveghea alimentația animalelor, caii, vacile cu lapte, pe lângă omul angajat la vite, se adăpau.

La orele șapte seara se mergea la cină, apoi la meditație în sala de clasă. La orele nouă mergeam la culcare, în dormitor, eram 150 de eleve, două dormitoare. Aveam două sobe de tuci, vechi, acolo.

- Era cald acolo...
- Da n-o fost nici frig!
- Duminica?

- Scularea la orele opt, rugăciunea de dimineață, dejunul și coboram în aval la biserică în sat, în frunte cu profesoarele. Și directorul venea. Era un secretar la Primărie, Burcea îl chema, ăla cânta în strună. Foarte frumoasă voce avea. Și noi cântam în cor la biserică, dădeam răspunsurile la sfânta liturghie. Pe drum, cântam cântece: Trăiască regele, Pe-al nostru steag și altele. Cam o jumătate de kilometru. Ajungeam în școală, era masa

pusă, ne așezam, mâncam. Aveam un ceas pauză, pe urmă meditație. Apoi eram libere, stăteam la umbră sub pom, puteam merge în sat, era drum bun, pietruit.

- Bibliotecă ați avut?

- Da. Responsabila cu biblioteca era tot o elevă. Era o încăpere, vizavi cu cancelaria, cam ca și camera asta. Tare multe cărți nu erau, da erau mai mult de agricultură, cărți de specialitate. Cine voia să facă croitorie, lua cărți cu tipare de croit, pentru rochii, pentru cămăși, hăinițe pentru primul copil. Cine voia să facă menaj lua cartea de bucătărie. Ne-am și cumpărat cărțile necesare. A fost la noi Doamna Maria general Dobrescu, inspectoarea pe țară a școlilor de menaj, a adus cartea ei „*Bucătăria modernă*”. Uite, asta este cartea! O am și acum! Eram obligate să o luăm, care ne-am specializat în menaj. Eu eram în anul trei, atunci când a venit. Ne-a ținut o vorbire bună, cum să fim gospodine și mame... Vezi cartea, a fost atunci premiată la Geneva!

- Ce materii ați făcut și cu cine?

- *Menaj* am făcut cu prof. Dorina Drăghici, bănățeancă era. *Chimia alimentară* am făcut cu Vetuța Țichil, din Vaidăi în Banat. *Limba română* am făcut cu Doamna directoare Victoria Podani, *geografia și științele naturale* le-am făcut cu Ileana Predescu, *agricultura* am făcut-o cu Bucura Crișana (care era mâna dreaptă a directorului Constantin Podani). *Țesătoria* am făcut-o cu Aurelia Deac din Gherla. *Croitoria* am făcut-o cu Elena Ghițescu, bucureșteancă, scârboasă era rău.

- *Pomicultură* ați făcut?

- Da, tot cu Bucura Crișana, viermii de mătase, livada. Ea făcea repartizarea pe echipe la practică... *Matematică* am făcut cu... parcă tot cu Dorina Drăghici; *istorie* cu doamna directoare, vai, frumos povestea!

- Examene?

- Dădeam la sfârșit de an, pe clasă. Și scris și oral. Din toate materiile parcurse în timpul anului. Cu accent pe specialitatea aleasă, acolo se aprofunda examinarea. De exemplu, la menaj cerea chimie alimentară, care e compoziția chimică a alimentelor, ce substanțe hrănitoare conțin, cum se numesc, ce importanță au... Din cât pământ nelucrat este acuma, s-ar putea face din nou!

- Absolvirea?

- S-au făcut trei ani de studiu și practică. Anul al patrulea a fost numai practic. Când ai gătat anul trei, ai dat examen din toate materiile, notele s-au păstrat. La urma anului patru, ai dat examen din specialitatea, care ai ales-o din anul doi: *eu am ales menajul*. La examen, am tras bilet cu meniu și mi-a picat prepararea fripturii. Mai întâi am explicat carnea, compoziția ei chimică și nutritivă. După aceea s-au uitat la mine cum am desfăcut carnea pe fibre și modul de preparare, în regim medical și în regim sănătos... Am primit nota nouă!

- Din ce cauză?

- Din cauză că mi-a picat carnea de vițel! Și mi-a arătat vițelul, să-l împărțesc!... Asta nu era ușor... Examenul a fost în 25 iunie 1936. Acasă am venit cu trenul până la Margine și de acolo m-o adus tata cu căruța cu caii... Da de obicei veneam pe jos de la Margine și veneam cântând peste dealuri. Cântecule de la Sic! Care erau cântece patriotice românești. Când le cântam la Sic, pe dealul școlii, de pe celălalt deal, unde erau sicanii unguri la lucru, strigau:

- Halod, te! Danulnak a románlányok!... Ce faci cu notele astea? De ce le scrii, le trimiți la ministrul Flutur? Ca să reînființeze școala de la Sic!

- Dar a cui a fost locul acela?

- Al lui Teleki. L-au cumpărat românii de la el și au făcut școala.

- Pe unde era locul?

- Din Gherla se merge pe la gară, prin Fizeșul Gherlii, Săcălaia, Nicula, întâi era lacul Sicului și apoi Sicul, care a fost reședință de plasă pe vremea Ungariei: Scaunul Sicului!... Mult râdea tată-tău Dumitru de noi, că zicea, voi învățatele din Sic!

- Adică, cine voi!

- Eu și soră-sa, Silvia Mălinaș, căsătorită Verbițchi la Orțișoara în Banat. Noi două am fost colege de an. Tare bine ne împăcam noi două. Ziceau celelalte: Tu, Silvia, nu ne faci cunoștință cu frate-tău! A venit acolo de două ori, da eram de serviciu și nu ne-am întâlnit, că nu s-a potrivit coincidența.

- Câte ați fost în an?

- Am fost 14 fete. Ți-o spune din ele, de care îmi aduc aminte: Mărioara Mureșan din Sucutard, Mălinaș Silvia din Gherla, Bența Otilia din Gherla, Ceașcai Elisabeta din Gherla, Costa Silvia din Gherla, Anisia Pop (?) din Ponor, Bistrița, Ana Chendrean din Beclean, Elena Anghelcev de prin Moldova, Domnica Tudoruț de pe lângă Băița, cu mine unsprăzece și care o mai fi fost încă? Au mai fost două surori, Ungureanu Ileana și Maria, din Ocna Dejului; Ludovica... nu știu, apoi Olteanu Maria, din Iclod.

*

În viața Familiei Mierea din Ciutelec au urmat cei mai grei ani, ai evenimentelor Războiului al doilea mondial, cu Diktatul de la Viena (30 august 1940) și persecuțiile etnice, declanșate de autoritățile maghiare horthyste în nordul Transilvaniei, ocupat vremelnic. Acestea au atins și satul Ciutelec. Familia Ioan și Maria Mierea, cu copiii Romulus, Laura Maria și Traian Aurelian sunt în situația de a lua calea refugiului, în octombrie 1940, ajungând la Oradea, unde stau ascunși două săptămâni la Popa Gheorghe din Ioșia, apoi obțin permis de ieșire și ajung, prin punctul de trecere de la Ciumeghiu, la Beiuș, unde sunt primiți în familia profesorului Mihai Bruchenthal, cu care erau înrudiți. De la Beiuș ajung la Arad și, în patru ani, la Oravița, Găiești, Buzău, Predeal, Gherla, revenind în satul Ciutelec la finele lunii martie 1945. Află gospodăria distrusă, toată averea risipită, casa spartă și goală, bunurile vândute la o licitație abuzivă a autorităților de ocupație. Ioan A. Mierea începe demersuri juridice pentru recuperarea pagubei, dar nu izbutește o soluționare pozitivă. În primăvara anului 1946 este ales președinte de onoare al organizației P.N.Ț. din plasa Marghita, respectiv face agitație vie pentru alegerile din octombrie 1946, având naivitatea de a crede că ar putea fi alegeri libere și democratice.

La scurt timp după activarea în P.N.Ț., se declanșează persecuția comunistă împotriva opoziției politice, din care făcea parte și Ioan A. MIEREA. Este chemat și cercetat la postul de jandarmi din Popești, dar de această dată de către jandarmi români. Este dus la Oradea și anchetat. Dar iată, cum descrie însuși întâmplarea: *În ziua de 2 Aprilie 1946 am fost chemat la Popești de Șeful postului Baltor, eu și Brindea Gavril, ni s-a pus în vedere că trebuie să ne prezentăm la Chestura Poliției și Legiunea de jandarmi. În 3 am plecat la Marghita, pentru ca pe 4 să putem pleca cu trenul. Iar în 4 ne-am prezentat la Siguranță în Palatul Tribunalului, unde am stat la Siguranță de la 4 după masă până în cinci aprilie la unu după masă, am fost predat la Parchet, de unde Domnul Primprocuror Pogan m-a eliberat. La Siguranță cât am stat, un Domn comisar, care a încheiat actele de predare, s-a purtat destul de dur, a țipat, s-a repezit la mine și a spus că sunt bandit. Acuzatori au fost Gross Francisc, Milincovics Alexandru, ceilalți comuniști și Sarca. La Siguranță am fost amenințat de comisar, mi se pare că Rătezatul, care a încheiat actele, cu 10 ani închisoare, după aceia cu șase luni, cu șeful Postului din Popești, care a zis că l-am mințit și pentru aceea nu am fost arestat sub escortă.* Este evident, din această descriere, că Ioan A. MIEREA a fost supus unor presiuni de intimidare, prin care se încerca scoaterea lui înafara vieții publice și politice, folosind în acest scop instituții și instrumente ale statului, ce devenea tot mai politic și partizan.

La 22 decembrie 1947, Ioan A. MIEREA este arestat în casa din Ciutelec, dar nu este dus, deoarece era bolnav pe pat, paralizat.

Se stinge la 11 iulie 1948, după ce cu ultimele cuvinte a dorit să-și mai vadă nepoții, Dumitru, Ioan și Constantin și a cerut ca, orice ar fi, să fie dați să facă școală, chiar dacă

pentru aceasta ar trebui vândută o parte din pădure. *Cu Ioan A. MIEREA se stinge un caracter și o generație, care a avut conștiința acută și activă a apartenenței la neamul românesc, a avut un adânc sentiment de familie și al viitorului, a dat dovadă de un neabătut spirit de sacrificiu, în consecvența convingerilor și sentimentelor sale.*

REFUGIUL DIN 1919

Depoziție dată de fiul Traian MIEREA, din Marghita, de 73 ani,
luni, 23 iulie 2007, la Ciutelec

- Tatăl meu, Ioan A. Mierea din Ciutelec, la începutul lunii februarie 1919 a fost arestat de acasă și dus la postul de jandarmi de la Popești, unde a fost cercetat și bătut de către 12 persoane, jandarmi unguri, sau ce au fost, secuî...

- Erau în uniformă armatei austro-ungare?

- Daaa!... L-au bătut, s-au urcat pe el cu picioarele... Datorită fizicului puternic, pe care l-a avut Ioan Mierea, la o mișcare s-a întors și i-a răsturnat pe toți... După această bătaie, a venit acasă și a stat în pat, simțindu-se rău și bolnav... Și după asta începe episodul cu fuga de acasă! Grupul de soldați secuî, care l-au omorât pe preotul Dănilă de la Dijir, așa, sau pe învățătorul Vasile Filip de la Bogeî, grupul a venit la Marghita și la o crâșmă, la „Margareta”, s-au așezat să mănânce, așa, unde au vorbit. Din întâmplare, Poalii Moțoaîi, adică Mag Pavel, vecinul nostru de dinsus, era în local, că era vineri, zi de târg. Și când s-or așezat soldații unguri la masă, el i-o auzit cum am zis, noa, mâncăm și mergem la cânele ăla roșu de la Ciutelec, să-l lichidăm și pe ăla!... Bătrânul a înțeles despre ce-i vorba și repede a venit fuga, peste Rara, direct acasă la noi și „- Domnu Mnierea, fugi, că vin secuî să te omoare!”

Atunci, așa bolnav cum a fost, tata s-a sculat, a luat o felie de pâine în buzunar, și-a sărutat copiii (avea pe Romulus și pe Remus) și nevasta (pe Maria Victoria Bruchenthal), socrul, bătrânul învățător Michael Popp de Bruchenthal, așa, a plecat peste câmp, peste dealuri în prima etapă până la Marca, la Bruchenthali, verii soției, ai mamei. La Marca a dormit, s-a odihnit la neamuri, de la Marca a doua etapă s-a dus tot pe jos până la poalele Meseșului, în satul Cățelu. Acolo a mâncat o mămligă cu brânză, apoi s-a strecurat între fronturi. De o parte era frontul unguresc, dincolo era frontul românesc, pe care el îl ținea ca soarele... A intrat în codrul Meseșului, s-a culcat pe burtă pe Meseș, de acolo urmărirea mersul patrulelor... Când a observat patrula maghiară, că se îndepărtează, atunci a trecut dincolo, la români.

Patrulele românești l-au prins și l-au dus la comandantul lor de la Bucium. La început, comandantul român a crezut că tata e ceva spion, așa, ori el a cerut imediat ca să fie confruntat și recunoscut de către neamurile și concetățenii lui din Bodia. Și au fost aduși la comandament o serie de cetățeni din Bodia, care l-au recunoscut și atunci a fost eliberat. Tata a rămas în Bodia și în felul acesta a scăpat de persecuțiile secuilor. Nouă săptămâni a stat acolo, adică a stat până când frontul românesc a pornit spre Tisa și s-a eliberat partea asta de țară. Tata a venit în urma armatei române și așa s-a întors acasă, tocmai de Sfintele Paști, la 20 aprilie 1919 a ajuns în sat și a intrat în Biserică, unde era adunată toată lumea, speriată, iară clopotele tăceau. Nu vă fie teamă, oameni buni, a zis, că aici este armata română, acum putem striga trăiască România! Și au început a cânta cu toții în biserică Troparul Învierii și a trage clopotele de Sfânta Înviere, care undă mergea de la o biserică la alta, urca pe Valea Bistrei, până la Popești și la Voivozi și la Cuzap... Așa s-a întors tata Ioan Aurelian Mierea, acasă în Ciutelec, cu armata română și cu România!

REFUGIUL AL DOILEA, 1940 – 1945

Depoziție de fiica Laura Maria MIEREA, din Ciutelec, dată în zilele de 25 decembrie 2004, 11 februarie 2006, 10 aprilie și 8 septembrie 2007

- După Diktatul de la Viena, din 30 august 1940, la cât timp au sosit în satul Ciutelec noile autorități maghiare?

- Repede au sosit. Imediat. Așa de repede, încât cred că a doua zi au fost aici!

- Care a doua zi?

- A doua zi după cedare!

- Din ce direcție au venit?

- Pe drumul țării, dinspre Tăuteu, au venit! Cam pe la amiază.

- Erau însoțiți de armată?

- Nuuu! Civili au fost. Și un singur jandarm!... Da mai înainte, de dimineață a coborât Posseroaiie din Rara, cu o vițeauă, așa ca de un an. Toată a împodobit-o cu panglici în coarne și cu tricolorul maghiar pus pe spatele ei, cu clopot la gât. Așa a plimbat-o prin sat, pe toate ulițele și striga ungurește, că astăzi vin frații, vin frații, se face dreptate. Apoi, s-a dus cu vițeaua la capătul satului, cam pe unde ședea Nistor, unde era răstignirea și tabla cu numele satului. Acolo a așteptat, vreo două ceasuri, până au venităștia. Când i-a văzut că vin, că trec podul peste Bistra, a început să strige, ungurește bineînțeles, că bine ați venit, fraților, că Dumnezeu i-a adus, ca să facă dreptate, că atâta și atâta a suferit sub români. Ția s-au oprit, s-au îmbrățișat cu ea, au stat cât au stat acolo, nu mult au vorbit, apoi au înaintat în sat și s-au dus la Primărie.

- Alte persoane i-au mai întâmpinat?

- Nuuu! Nici români, nici unguri, deși aveam în sat cam treizeci de familii de unguri, niciunii nu au mai ieșit înaintea lor, numai Posseroaiie și cu vițeaua tricoloră!

- La Primărie cine era?

- Acolo îi aștepta Primarul român, care era Ștefu Gheorghe, cu notarul, care era Sarca Sever. Ei au fost imediat destituiți, au predat, fiind înlocuiți. Au chemat din sat pe Nylas Francisc, care a devenit primar din acel moment, iar secretar nou au adus pe unul de la Tăuteu, ungur. Au mai adus cu ei pe noua poștașită, o tânără din Ungaria, care i-a înlocuit imediat pe cei doi poștași români, locali. Țtia erau Petre Băliban și Gavril Băliban, care duceau poșta cu șareta, de la Ciutelec și până la Vărzari și Derna. Au fost destituiți și au predat șareta și cheile de la camera poștei, care era tot în Primărie. Apoi au chemat pe învățătorul român, Florin FÜRTOS, pe care l-au destituit și i-au cerut să plece, din sat, împreună cu soția și doi copii, Doru și Minodora. Ei s-au și refugiat, în România, s-au așezat pe cinci ani la Bolintinul de Vale, lângă București. În locul lor, în aceeași clipă au numit două învățătoare, aduse din Ungaria, pe care le-au și instalat, căci veniseră cu ei. Tot așa au instalat jandarmul, în casa lui Gh. Ștefu, iar a doua zi a mai venit un jandarm, adică doi, de prin Ungaria aduși și numiți aici. Așa s-au instalat autoritățile cele noi, într-o clipă de vreme, iar coloana a trecut și a mers mai departe pe șosea, către Popești și celelalte comune de pe Valea Bistrei. În orice caz, se poate vedea că au avut pregătită din timp această ocupare, pregătită amănunțit, căci au venit cu toate gata și au făcut toate schimbările deodată, au adus persoane din Alföld pentru toate funcțiile publice, pe care le-au căutat și ales din timp.

- Ce făcea bunicul Ioan A. Mierea în acele zile?

- Era neliniștit și frământat! Nu știa ce se mai poate întâmpla!... A vândut un porc mare, peste câteva zile, ca să ne facem bani noi, ungurești. La cineva din sat, care i-a dat pe el o sută de pengö, bani ungurești... Da nu-i cunoșteam, dacă sunt buni, sau falși. Atunci, m-a trimis pe mine la Primărie, să-i arăt și să întreb, dacă-s buni. Acolo era, în acel

moment, numai poștașica cea nouă, adusă din Ungaria. Am salutat, i-am arătat bancnota și am întrebat-o pe ea, bineînțeles că am întrebat ungurește. A luat bancnota și s-a uitat la ea, apoi mi-a arătat-o și a zis cu mândrie:

- Kérem! Ez allami magyar jó pinz! Adică aștia sunt bani oficiali maghiari, buni!

Așa am venit acasă cu ei și i-am dat la tata, care era supărat și tot vorbea cu mama, că ce vom face, deoarece se temea de persecuții. După câteva zile a fost chemat la Primărie, acolo Nylas Francisc, cu care era bine cunoscut și chiar prieten, putem spune, i-a cerut colaborarea, motivând că dacă a făcut școala militară la unguri, acum e momentul să-i ajute... Tata, însă, nu concepea să-i ajute, de aceea a refuzat, motivând că este pensionar în vârstă și cam bolnav, nu poate. De față era și secretarul și jandarmul, care nu s-au bucurat deloc de răspunsul tatii. Nu este exclus să-i fi făcut careva un raport, având în vedere cele ce au urmat.

- Dar în ce fel ați știut mai dinainte că va urma cedarea?

- Am știut, se discuta, cam de o lună. Aveam în casă un radio, pe care cred că mi l-a adus tată-tău Dumitru de la Diosig. Și ascultam știrile la radio, se dădeau atunci *comunicate către țară*, așa le zicea. Se dădeau destul de multe, despre cum merg discuțiile cu Ungaria. De acolo am știut. Și am mai știut de la Dumitru, care venea pe la Ciutelec, mai des, după ce ne-am logodit!... Și mai aflam de la Petrică, ginerele lui Popa Gheorghe din Oradea, adică era soț la Viorica. El era plutonier de grăniceri, era foarte simpatic, venea cu patrularea de grăniceri, ajungea și la Ciutelec. Atunci sta de vorbă cu tata, îi spunea de pe graniță și era tot mai îngrijorat.

- Cum a apărut gândul refugiului?

- Suntem în luna septembrie 1940. Acasă eram patru persoane, mama, tata, frate-meu Traian și cu mine!... Am văzut că deodată ni s-au rupt toate legăturile, că nu mai puteam continua, cum am gândit și cum ne-am organizat noi viața. Eu eram logodită și actele de căsătorie erau înaintate, trebuiau aprobate de Mareșal. Dar logodnicul și Mareșalul erau acum în țară străină! Frate-meu Traian terminase clasa a treia la Școala Normală de învățători de la Carei, care fusese imediat desființată și înlocuită cu una maghiară. Se pune problema, unde va continua, ca să poată obține diploma, ceea ce numai în România la Arad se putea face. Ca Traian să continue școala, iar eu să mă căsătoresc! Mai erau restricții de vorbire, că nu se admitea decât limba maghiară, nu era voie să vorbim românește pe uliță, căci ne scria jandarmul. Tata era destul de înfricat, că știa din experiență proprie, cât de sălbatici sunt ungurii, atunci, când vor să se răzbune pe cineva!... Așa a venit gândul, ca să ne ducă pe noi în România, să ne așeze acolo, pe fiecare la locul și la treaba lui, iar ei să se întoarcă înapoi la Ciutelec!... La câțva timp au ajuns la noi vești despre tragedia de la Ip, ceea ce ne-a speriat complet, cruzimea cu care acolo au împușcat ungurii pe români!

- Cum ați aflat?

- Noaptea, a venit cineva de la Spurcani (satul vecin, acum Bistra!), din familia Ciucleştilor parcă, aveau rude la Marca, de acolo a venit cineva și le-a spus să se apere! Iar ei au venit să-l anunțe pe tata, au adus vestea că ungurii au omorât atâtea zeci de români la Ip. L-au strigat pe tata afară și i-a spus, ai grijă, domnule Mierea, că iaca ce s-a întâmplat la Ip! Și după toate astea, tata a fost ferm ca să plecăm! Pentru a ne proteja viața!... Între timp am auzit că ungurii au început să facă ridicări! Așa, au ridicat pe părintele Cipleu de la Voivozi, pe avocatul Cosma din Marghita, pe preoteasa Hălmăgeanu Veturia cu fiica Iuliana, de aici din sat! Pe preotul Hălmăgeanu nu l-au găsit, că tocmai se dusese cu băiatul, cu Puiu, ca să-l înscrie la Liceul de la Beiuș. Dar pe ele le-au găsit, au intrat în casa parohială din Ciutelec și le-au somat, atunci ele au fugit și s-au ascuns în hambarul cu grâu. De acolo le-au scos și așa desculțe și fără haine, le-au dus la vagon în Marghita. În câteva zile au tot adunat români în vagonul acela, de prin jur, preoți, învățători, oameni fruntași.

Era aproape plin, într-o zi de vineri, când tata chiar a fost la Marghita, cu suta de pengö, să vadă ce poate târgui pe ei! A fost în piață, apoi s-a dus ca de obicei unde mergea

toată lumea, la restaurantul „Margareta”, să mănânce și să servească o bere, că asta era plăcerea lui, să convorbească la o bere în Marghita. La localul acela popular!... A stat acolo, dar la masa de alături erau jandarmi unguri, care și ei stăteau la bere și discutau, despre ce, pe cine au luat și pe cine mai au de luat de pe Valea Bistrei, făceau un fel de grafic. Printre altele, au zis că au de dus la vagon și pe ăla de la Ciutelec, care a făcut armata la ei, dar nu a vrut să mai colaboreze, când au venit ungurii înapoi!

Atunci, tata a tăcut, a plătit berea, s-a ridicat și a plecat, a venit la mama Maria, care era la căruță și au ieșit îndată din Marghita. Apoi, au venit încet, ca să ajungă acasă în sat pe seara!... Eu cu Traian îi așteptam deja cu spaimă, că vedeam că întârzie, deoarece știam de ridicările, care se făceau!... Au ajuns acasă pe întuneric, am discutat vreo două ceasuri, că ce să facem! Nu era timp de prea multă discuție, așa că pe la miezul nopții am hotărât să plecăm! Asta însemna să lăsăm totul în seama cuiva, cu speranța deșartă, să mai găsim ceva, atunci, când ne-am putea întoarce. Adică, să pierdem totul! Cu lacrimi a fost hotărârea asta luată!... Tata l-a chemat pe Teodor Scurtu și au vorbit să ne aducă la tren cu căruța cu caii noștri, în secret, pentru care căruța și caii rămân a lui, până ne vom întoarce. A chemat pe vecinii Florica Bândiuț și pe Țârlea Florian, cărora le-a lăsat cheia de la casă și de la curte și totul în grija lor, să consume, dar să și păzească păsările, stupii, animalele, biblioteca, toate. Și așa am pornit cu căruța, la miezul nopții, ca să ajungem, peste Lazuri, la trenul de trei dimineața, în gara de la Margine.

- Ce bagaj ați luat?

- Am luat actele, banii și hainele de pe noi! Nu am putut să ne încărcăm cu bagaje, căci atunci am fi fost depistați în tren! Se făceau controale, umblau patrulare pe tren! La Margine ne-am despărțit cu durere de Teodor Scurtu, de cai, de căruță și de toată averea și gospodăria, ce le lăsasem la Ciutelec. Duceam cu noi numai viața, ura de Ungaria cea violentă și speranța în România îngăduitoare, care să ne primească și să ne ajute ca o mamă.

- Dar bunica ce a făcut în tot timpul?

- Mama era o femeie mică, dar avea o fire puternică și era bine educată. Ea tot timpul s-a rugat, ea tot timpul a citit din *Psaltirea* asta bogată (Ediția de la Sibiu, 1915, a Mitropolitului Ioan Meșianu), căci nu este altă carte mai plăcută și mai primită de către Dumnezeu, decât *Psaltirea*!

- Cum ați călătorit către Oradea?

- Când a venit trenul, nu am stat toți patru într-un loc. Eu cu Traian am stat într-un vagon, iar tata cu mama în alt vagon. Din prudență, să nu atragem atenția asupra noastră, ca grup. Căci erau controale în tren, taxatorii fuseseră schimbați, erau unguri, te întreba în limba maghiară, biletele, unde te duci, pentru care scop! Trebuia răspuns clar și fără ezitare!... Așa am făcut! Dimineața am ajuns la Oradea și ne-am dus cu birja la familia Popa Gheorghe din Ioșia, ei fiind rudenie cu noi. Nu știau că venim, dar ne-au primit cu drag, am plâns împreună, ne-au găzduit o săptămână, până în data de 15 octombrie 1940.

- Dar cum ați putut locui acolo?

- Popa Gheorghe avea două case, una la stradă, cu trei camere, acolo locuiau ei cu fetele.

Și mai aveau o casă în fundul curții, alta, cu două camere și bucătărie, cămară, baie. Acolo ne-au așezat pe noi, în bune condiții, ne-au dat casa aia. Daaa, de treabă oameni au fost Popa Gheorghe și soția, preoteasa Maria, cu fetele lor!... Cu mâncarea, ne-am descurcat. Dar ei au cumpărat pâine pentru noi în fiecare zi, lapte, ne-au făcut și ne-au dat de mâncare! Ne-au încurajat și ne-au mângâiat! Ne-au spus să ne luăm din grădină tot de dorim, căci aveau grădină frumoasă, cu de toate, legume, zarzavaturi, struguri, prune, mere, orice! Nu cumpărau nimic de pe piață! Mama vedea grădina și plângea, căci își amintea de cea lăsată acasă, în sama întâmplării!

- Mărioară! Nu te năcăji, că aveți aici de toate!, îi spunea mamei preoteasa.

- Da, cum să nu mă năcăjesc!, zicea mama, că doară nu mai avem casă, nu mai avem nimic, decât credința în Dumnezeu și copiii ăștia, pe care să-i așezăm undeva, la loc mai sigur, în România!

Așa că tata s-a dus la Primărie, că el vorbea mai bine ungurește, decât ungurii, vorbea ca la Budapesta! Și a cerut permis de trecere, ca să plece zece zile în România, după afaceri, nu a cerut pașaport de emigrare, ca să nu atragă atenția. A depus cererile personale în scris, căci termenul de liberă trecere, de 15 zile, trecuse, acum se cerea viză personală, cu plată. Am mers zilnic apoi la Primărie, să așteptăm rezultatul la cereri. Aprobarea se dădea în curtea Primăriei, adică era o poartă mare spre Calea Aradului, pe care intrai într-o curte interioară, care era plină cu lemne de foc, în metri steri... Țin bine minte curtea aia, căci în fiecare zi ne duceam acolo, pe la orele 16, când se deschidea un geam de la etaj și de acolo citeau, strigau numele celor la care au eliberat actele... Pe care apoi le aruncau de la etaj, iar noi începeam să le căutăm printre lemne! Era bătaie de joc, era umilitor! Dar nu aveam ce face, nu aveam cui să reclamăm! Așa, în ziua de 14 octombrie am auzit că ne strigă și pe noi, de fapt au strigat Merca în loc de Miereș, după care au aruncat actele de sus și le-am găsit printre lemne... Așa am văzut că sunt ale noastre. Am venit în grabă acasă, în loșia, de acum ne puteam pregăti să ieșim în România, ceea ce se putea face pe la Ciomeghiu. A doua zi dimineață ne-am luat rămas bun de la gazda noastră bună, familia Popa Gheorghe și preoteasa cu fetele din loșia, am mers la gară și am mers cu trenul până dincolo de Salonta, unde era vama de ocazie, la Ciomeghiu.

Acolo am coborât și ne-am îndreptat către locul de control grăniceresc, eram destul de mulți, zeci de persoane. În față erau tata și mama, după ei veneam eu și cu Traian. Grănicerii unguri nu se grăbeau, ne tot priveau și mutau pașapoartele noastre dintr-o mână în alta, erau trei grăniceri militari acolo... În cele din urmă, tata și mama au trecut, au ajuns dincolo de barieră, la grănicerii români, care i-au rezolvat repede, dar eu cu Traian eram încă dincoace, zăboveam, că nu ne dădeau actele! Atunci, tata s-a întors, a venit până la barieră și ne-a strigat să ne grăbim! De fapt, el a văzut că dinspre Salonta vine un călăreț militar, în fuga calului, care agita un baston către grăniceri, să închidă trecerea! Am apucat să trecem eu și cu Traian și să fim toți patru împreună, dincolo, la români, când călărețul a ajuns și a strigat că Mnyere Janos nu trece! Dar trecuse deja! Atunci, călărețul a făcut semne de amenințare către tata, ceea ce înseamnă că fusese identificat, dar prea târziu! Însă, din clipa aceea, tata și-a dat seama că nu se mai poate întoarce după zece zile, ci că va rămâne în refugiu pe timp nelimitat, în România, deoarece dincoace era așteptat! Inițial, tata și cu mama au vrut să ne așeze pe noi și să se întoarcă! Dar văzându-se amenințați, s-au decis să rămână.

După controlul grăniceresc la români, am mers către trenul românesc, mai încolo, care s-a umplut destul de repede cu refugiați, ce veneau în șir neîntrerupt de pe șosea. Acum ne-am așezat toți patru în același compartiment și parcă aveam inima mai ușoară! Eram în țara noastră!

După circa o jumătate de oră, trenul a pornit și a dus această mulțime pestriță și disperată până la Beiuș, orașelul cultural, care devenise centrul județului Bihor românesc. Acolo era bine organizată primirea refugiaților, cu mâncare caldă, haine și distribuie pentru cazare temporară! Nu uit cât trăiesc, primirea refugiaților la Beiuș și apoi la Arad. A fost fără fisură!... Și mă uit la sinistrații de acum, că nu-i guvernul în stare să-i ajute! Atunci, ne-au ajutat și ne-au protejat de viitura războiului, acum nu-s în stare să-i ajute pe oameni de viitura apelor, de ce oare?... Pentru că nu au credință!

- Dar cine v-a primit la Beiuș?

- Profesorii! Veneau în gară și se ocupau de fiecare refugiat, îi grupau, îi cazau, le dădeau haine și de mâncare, caldă, acolo în gară!... Pe o doamnă profesoară am întrebat-o, că unde locuiește profesorul Mihai Bruchenthal, care era nepotul mamei și văr primar cu mine.

- Pe strada profesorilor, se cheamă așa. Mai târziu a ajuns strada Mihail Sadoveanu!

Doamna aceea ne-a spus să așteptăm, până se ocupă de refugiați, le dă ceva, ce are de dat, apoi ne va conduce.

Am așteptat, până și-a încheiat misiunea ei, atunci a venit și ne-a condus, până în fața casei, la numărul șase, acolo ne-a lăsat. Am intrat și am produs o mare surpriză, căci profesorul Bruchenthal și soția Constanța nu știau de venirea noastră, nu a fost atunci timp de anunțate! Dar ne-au primit foarte bine, femeile au plâns una bună și acolo am stat o săptămână, având de scop să ajungem la Arad. Era data de 15 octombrie 1940!... Eu îmi pierdusem bocancii, pe care i-am primit în gară la Beiuș, bocanci buni militari. Am pus pachetul cu bocanci pe o bancă în gară, m-am uitat în stânga, în dreapta, să văd și să cunosc locul mai bine, bocancii s-au dus. Profesorul mă vede, da ce ai tu în picioare, verișoară, că ești aproape desculță! Îi spun! - Bine!, zice taci, nu mai vorbi, că rezolv eu! S-a dus în oraș și s-a întors cu o pereche de sandale noi:

- Uite, încearcă-le, dacă-ți sunt bune!

Le-am încercat, erau bune. Și așa am rămas încălțată toamna aceea, până târziu, cu sandale! Seara părinții au discutat, că vor să meargă mai departe la Arad, ca să se întâlnească acolo cu Romulus, ce ajunsese notar la Berliște, în Banat, și cu Dumitru, care era în armata română, la Râmnicu Sărat.

- Bine!, a zis văru Mihai, lasă, mai întâi să mă interesez cum este cu refugiații la Arad!

A dat telefon, s-a interesat, el știe cu cine a vorbit, dar ne-a spus că dacă vrem, putem să mergem la Arad, căci și acolo este bine organizată primirea refugiaților. Și ne-am dus iarăși pe la Ciumeghiu, cu trenul românesc. În gară la Arad am fost bine întâmpinați, cu ceai cald, cu mâncare, cu haine și repartizare la case familiale. Locuință am primit la un doctor sas din Aradul Nou, care era bătrân și singur. O cameră am primit, iar cu mâncarea ne-au repartizat la Cantina refugiaților, care era organizată de către Ajutorul legionar!

- Cum, Ajutorul legionar? Exista așa ceva?

- Chiar așa îi spunea! Da, așa scria mare pe peretele cantinei, care era bine organizată. Mama a primit de lucru chiar la cantină, ca să gătească la bucătărie, erau mai multe femei acolo, care găteau pentru sutele de refugiați abonați. Unii mâncau gratis, alții plăteau! Și noi am mâncat gratis la început, apoi am început să plătim, când am căpătat de lucru și salar.

- Cine făcea munca fizică la cantină?

- O făceam noi, tinerii! În fiecare zi era cineva, care striga în sala de mese și întreba, care dintre tinere și tineri pot rămâne la curățat de cartofi, la adus de alimente și celelalte!... Și eu am rămas de multe ori, munceam cu grupul de legionari, era foarte bine, eram împreună și mai uitam de necazurile refugiuului. Eram foarte solidari!

- Cum v-ați întâlnit cu tata?

- Cu Dumitru și cu Romulus ne-am întâlnit în gară la Arad, când am venit de la Beiuș. Ne-am înțeles, Dumitru s-a dus la București, ca să intre în audiență la Mareșal și să ceară dispensă pentru căsătorie, căci acum dota mea rămăsese în țară străină. Traian a intrat în ultima clasă la Școala Normală „Moise Nicoară” din Arad, pe care a și terminat-o și a luat Diploma de învățător. Romi s-a dus înapoi la postul lui, de la Berliște, iar tata a rămas să ajute și el pe lângă cantină, ca magazioner.

Tata și Mama au rămas la Arad aproape trei ani, cu unele întreruperi, când se duceau la tineri. Așa au ajuns, de au stat câteva săptămâni la Vârciorova, unde ne-am căsătorit cu Dumitru, în data de 6 august 1941. Căsătoria civilă am făcut-o la Primăria de pe insula Ada Kaleh din mijlocul Dunării, iar căsătoria religioasă am făcut-o la ruinele din pădure ale Mănăstirii Vodița! Atunci am locuit la cuscii Anton.

Am venit la Găiești, între 1941 și primăvara anului 1942. Între timp la Găiești, în 26 ianuarie 1942 l-am născut pe Dumitrel, dar tată-tău nu era acasă, era cu unitatea la

Câmpeni, unde făceau un drum între Albac și Fântânele, care rămăsese izolată, fără drum, în urma decupajului cedării... În seara respectivă a venit la noi ofițerul Răsuceanu, ca să ne spună că a vorbit cu Dumitru la telefon și că e bine. După plecarea lui, au început durerile, iar tata s-a dus după moașe. Până a venit, m-a îngrijit mama. Dimineața, pe la orele cinci s-a născut Dumitrel. Era luni dimineața. Și tu ești de luna. Marin și Liuța sunt de vinerea! După două săptămâni, am făcut botezul copilului. Tata Ioan a lucrat în gară la Găiești, ca impiegat, la magazia de repartizare a materialelor. În decembrie 1942 ne-am mutat cu toții la Buzău, unde am locuit un an și jumătate, la două adrese. De aici, în toamna anului 1943, soții Ioan și Maria Mierea pleacă în Banat, la Berliște, unde fiul lor Romulus, care încheiase cu convocarea militară de la Galați, era notar comunal. Stau și la el, până vin la noi în vizită, care ne mutasem de la Buzău la Predeal, vin la Predeal între Crăciun și Anul Nou 1943. Cum Dumitru devenise mutat cu unitatea la Zalău, apare posibilitatea ca după patru ani să ne întoarcem în Ardeal. Așa că în ziua de 6 ianuarie 1944 am pornit cu un camion din Predeal și ne-am îndreptat către Gherla. Era foarte frig, chiar dacă mașina era plină cu butoaie cu benzină. În cabină, lângă șofer, era mama, care-l ținea pe frate-tău în brațe, iar eu te țineam pe tine. Sus, printre butoaie, era tata, Dumitru și încă un ofițer, care însoțea benzina. Așa am mers prin Făgăraș până la Sibiu, unde ne-am oprit din cauza frigului și am înnoptat toți într-o singură cameră de hotel. A doua zi am mers mai departe și am ajuns la Gherla, dar nu am putut să intrăm în oraș, din cauza podului de peste Someș, care era improvizat și foarte slab... Ce era de făcut, nu ne puteam întoarce, nu puteam renunța, de acolo vedeam casa socrilor de pe strada Hășdății, unde aveam de ajuns, după patru ani de absență forțată... Șoferul a spus că el încearcă să treacă!... Atunci ne-am dat cu toții jos din camion și el a trecut încet și cu cea mai mare prudență. Apoi am trecut și noi cu piciorul, ducându-vă pe voi în brațe. Așa am ajuns acasă la socrii mei din Gherla, pe strada Hășdății la numărul 26. Acolo ne-am înghesuit trei familii, timp de câteva luni de zile, în primăvara anului 1945, așteptând momentul să ne continuăm drumul spre Ciutelec...

- La Buzău ați locuit un an și jumătate, în timp ce tata cu unitatea militară a avut misiune în jur, în special la Scăieni!

- La Buzău, povestește mama, pe strada Salvării la numărul 33, acolo am locuit! Într-o cameră la stradă, mai aveam antreu, bucătărie, oleacă de curte. Stăteam în chirie la doi bătrâni, care voiau să vândă. Asta a fost în 1943. Venise și mama de la Ciutelec, era cu noi, în refugiu, bunicăta Maria Bruchenthal. În anii de refugiu întotdeauna eu și tată-tău Dumitru am avut grije de mama, ca să aibă, să nu-i lipsescă nimic, să aibă încălțăminte, îmbrăcăminte, să aibă de mâncare. Tata, adică bunică-tău, rămăsese la Arad, tot în refugiu. Lucra acolo la o brutărie. Da mama venise să mă ajute, cu copiii! Că eram mai mult singură, tată-tău era tot pe la cazarmă. Venea numai seara, de cele mai multe ori!

- Dar cum am venit eu?

- Era duminică seara, în 20 mai 1943, când au început durerile. Dumitru s-a dus după moașe, pe la orele 20. S-a întors după două ceasuri, cu o moașe bătrână. A adus-o beată! Așa a găsit-o! Soacra l-a certat, că nu-ți dai tu seama, ce înseamnă să vii cu moașa beată!

Da alta nu găsea. Așa că te-ai născut pe la cinci dimineața, luna! Așa pe neașteptate, căci duminica fusesem la plimbare prin oraș, cu mama. Am venit acasă și am tăiat o găscă, am făcut friptură bună și am mâncat. Apoi spre seară a început să curgă apa! A fost apă multă! Celelalte ți le-am spus! La tăiatu buricului, moașa nu-l nimerea. Atunci bunica a zis că ea știe că se taie la trei degete de burtă. A pus mâna, a măsurat, iar moașa a tăiat! Asta a fost prima ta suferință!

- Am țipat!

- Da, ai țipat dintrodă!

- Dar frate-meu Dumitrel ce făcea?

- Era foarte curios. Se tot uita la tine, îi erai foarte drag! Tot lângă tine stătea și nu putea să zică bine Costel! A început să zică ti-ti-ti și deodată a strigat „mama, ni titel!” Și

de atunci Titel ți-a rămas numele! De la el ți-a venit! Tare frumușel ai fost, da ai fost lung și slăbuț! De aia nici nu te-am botezat repede. Toată noaptea nu dormeai, trebuia să țin lumina aprinsă. Și tu tot la lumină te uitai și tiu-tiu-tiu, o țineai tot așa, nu dormeai nopțile, dormeai ziua!

- Buuun! Da de ce m-ați botezat așa de târziu, tocmai în 4 iulie?

- Erai slab și era război! Am așteptat ca să te mai întărești! Și a mai fost ceva, că voia să te ia nașu-tău, maiorul Ionescu. Ai poză cu el! Soția lui tare ar fi vrut să te ia de tot, că nu aveau copii. De aceea am tot amânat, că au zis că la botez te iau!

- Cum să mă ia!

- Au venit de mai multe ori la noi și au zis că nu vom putea ține doi copii, că e greu, că suntem în refugiu, că ei îți vor putea asigura viitorul. Și tot din astea!

- Da tata ce zicea!

- Tată-tău tăcea, că era mare cupeț, îi era comandant, ce putea să spună. Tăcea!

- Și la botez?

- La botez, aveam o teamă, nu te-am lăsat din mână. Da tată-tău: măi, măi, femeie, numai nu te dai și tu cu lumea!

- Ce i-ai spus?

- Auzi! Știi ce! Du-te și fă prunci cu altele și pe ăia dă-i! Pe ăsta eu l-am purtat, nu-l dau! Tare s-au supărat atunci loneștii, au și plecat de la botez, da singuri, că ei au crezut că vor merge cu copil acasă!

- Dar frate-meu Dumitrel ce părere avea?

- El nu a fost la botez în biserică, a rămas acasă, cu frate-meu, adică unchi-tău Traian, care și el era refugiat la Buzău. Da atunci deja locuiam pe strada Decebal, la niște bulgari. Era o locuință mai mare și convenabilă. Căci gazdele nu stăteau acasă mai toată ziua. Erau grădinari. Mergeau dimineața la grădină și veneau seara pe la 11. Bani frumoși făceau cu grădina. Acolo a rămas Dumitrel cu Traian, să ne aștepte! Da a făcut ce a făcut Dumitrel și a umplut olița cu treaba mare, în mijlocul camerei. Când am venit de la botez, a strigat și ne-a dat oala cu rahat!

Acolo, părinții mei au stat cu noi, până ne-am mutat la Predeal, căci eu i-am spus soțului că plec, nu mai stau la Buzău, să facă tot ce poate, da să plecăm. Îmi era teamă!

- Din cauza bombardamentelor, mi-a spus tata mai acum câțiva ani!

- Da. Din cauza bombardamentelor... Și altele! Pentru că într-o zi vine o domnișoară și întreabă: Aici stă cutare!

- Da! Aici! Dar pentru ce?

- Că a promis că vine cu mine la dentist!

- Da du-te fată și vezi-ți de treabă, că e om cu nevastă și cu doi copii!

Liniște în casă. Elena stă la televizor și comentează în surdina:

- Mai cunoaștem și noi cazuri!... Că toate-s bolnave și toate-s sărace și toate trebuie ajutate, numa nevasta lui e sănătoasă și bună de lucru!

- Uite!, zic eu, atenție, că ne spune acuma ceva pe televizor despre moștenirea patrimoniului Fundației Gojdu, care e sechestrată în Ungaria!

- O, Doamne, tună-i!, se agită mama, care e dornică de a schimba subiectul. Da, așa ne trebuie! Că în loc să ripostăm, noi tăcem! Ne-am obișnuit să tăcem de pe vremea comunismului. Și tăcem mai departe!

- Da nici nu ai cu cine să vorbești, mamă!, zice Elena. Că la primărie e unul care e pendent, la județ e altul, care e pendent, la guvern tot pendent!

- Nu li-i rușine, porcii dracului, că-și fac țară în țara noastră!, revine mama, care acum e dispusă să facă politică și începe să o facă împreună cu nora și cu vecina!

- Mamă, da pe Marin de ce l-ați botezat așa?

- Tată-tău! La Popești, acolo am fost la Casa de nașteri. După ce am născut, acolo, lângă Moara Cucului, unde a fost Casa de nașteri. Vine tată-tău, omule, zic du-te la Sfat!

Da Marian să-i pui numele. De la mama, care era Maria Bruchenthal.

Se duce, pe unde se învârte, ce face, când vine a doua zi, ce să vezi, în certificatul de naștere scria Marin.

- Măi, omule! Ce ai făcut cu litera a?! De ce i-ai pus nume de oltean?
- Da nu-i tot atâta, că-i Marin, sau Marian!... Care-i deosebirea!
- Mare!, bombănea mama, dar așa a rămas.

*

- Și, cum s-au întors acasă Ioan și Maria Mierea?

- Greu s-au întors! În martie 1945 au pornit din Gherla cu un tren militar, pe care s-au urcat, crezând că ajung la Oradea, dar au ajuns la Caransebeș. Pe parcurs și-au dat seama că era un tren cu mulți militari ruși, numai conductorul de tren era român și controla biletele la pasagerii de ocazie... În tren, un rus s-a legat de tata, că-i burju, să-i dea paltonul! Tata i l-a dat. Atunci a zis să-i dea și cizmele. Tata a refuzat, iar rusul s-a supărat. Când tata s-a plâns către conductorul român, acesta i-a spus că ar fi mai bine să nu se opună și să coboare la prima oprire a trenului. Așa că tata și mama au coborât, abia atunci au văzut că sunt la Caransebeș!... Deodată rusul acela cu paltonul i-a văzut pe peron și atunci a tras către tata o rafală de automat, noroc că nu l-a nimerit. Însă tata s-a speriat rău și a căzut, a făcut o criză de inimă. Medic nu era prin preajmă, mama l-a îngrijit cum a putut, până și-a revenit. După care s-au interesat de tren către Oradea, aveau unul spre dimineață, însă nu aveau bani de bilete, căci totul le rămăsese în trenul militar. Atunci mama și-a vândut ochelarii și cu banii luați pe ei, a cumpărat bilete până la Oradea. Unde au ajuns a doua zi după amiază. Și s-au dus la doctorul Mierluțiu, pe care-l cunoșteau de mai dinainte, care l-a consultat pe tata și l-a îndrumat, cum să trăiască mai departe, ca bolnav de inimă. De acolo s-au dus la gară, unde s-au întâlnit cu Demian Gheorghe și cu Florica Băliban, care erau chiar din Ciutelec. De la ei au primit banii necesari, ca să-și ia bilete de tren până la Abram, cu ei împreună au venit de la Oradea și până în sat, unde se întorceau după un refugiu de peste patru ani!

- Cum au găsit gospodăria?

- Răvășită! Distrusă! Nu aveau nimic, decât pereții goi, totul dispăruse din curte și din casă, care era spartă! Stăteau în picioare și se uitau la dezastru, ținându-se unul de altul, fără să poată spune un cuvânt!

Cum au aflat de ei, că au venit, câteva vecine le-au adus câte o perină, câte un cearceaf, câte o pătură, ca să aibă cu ce să se învelescă în noaptea aceea și le-au adus de mâncare. Așa a fost întoarcerea din refugiu a părinților mei, Ioan și Maria Mierea, în martie 1945. Trebuiau să ia totul de la început... Așa au și făcut, ceea ce l-a epuizat pe tata, de aici i s-a tras sfârșitul. Într-o dimineață de la începutul lunii decembrie 1947, în casa cea mică, de dinjos, când tata a vrut să se ridice, nu s-a putut, a căzut din pat, așa l-a găsit mama, Maria Bruchenthal. A încercat să-l ridice, dar nu a putut, era greu ca pământul. Atunci a ieșit în uliță, să caute ajutor. Tocmai venea în sus Petrea Niculaii Bunii, adică Mag Petru. Mama l-a strigat și împreună cu el l-au pus pe tata în pat. Acolo a rămas, paralizat. La câteva săptămâni după asta a venit Siguranța în sat și l-au ridicat pe Niculaie Bunii, adică Orboi Nicolae, care era văduv, iar copiii lui nu erau acasă, Gavril era în armată, vai de mama lui ce a suferit acolo. Și l-au ridicat pe ginerele lui, pe Mag Petru, cu soția Ruzanca, fără să ia și cei cinci copii, care erau împrăștiați pe la rude în sat. După ce l-au arestat pe Orboi Nicolae, i-au scos în curte hainele, perinile, duna, tot ce avea mobil în casă, la toate le-au dat foc în mijlocul curții, ca să dea exemplu, despre ce pătesc adversarii regimului. Casa lor a rămas goală, pustie și neagră. Acolo pe deal. În fața satului, ca o demonstrație vizuală, pentru cine ar mai avea poftă de opoziție... Peste cinci ani, când a venit Orbai Nicolae de la locul de detenție, nu a mai găsit nimic din avere, totul era distrus, sau risipit. S-a dus la

Căminul de bătrâni, unde ajunsese administrator fostul preot greco-catolic Hălmăgeanu. Care a avut curajul și l-a primit. Acolo și-a dus firul vieții Orbai Nicolae, în suferință, până la capăt.

REFUGIUL AL TREILEA, DIN 1947

Depoziție de fiul Traian Aurelian MIEREA, dată în Ciutelec, la 23 iulie 2007

- În vara anului 1947, tata a simțit că-i urmărit de către jandarmi pentru a fi arestat. S-a discutat asta și s-a hotărât în familie că pleacă în satul natal, în Bodia, județul Sălaj. Am plecat împreună la tren... Ne-am dus în așa fel, ca să nu ne vadă nimeni și nu ne-am dus la Margine, unde se mergea de obicei, ci ne-am dus în gară la Săldăbagiu... Acolo ne-am urcat pe tren și am ajuns la Zalău. Eram în luna iulie 1947, începuseră primele roșii să se coacă. Până la plecare, tata, împreună cu mine am dormit într-o colibă la pădurea noastră din Lazuri. Nu aș putea să precizez, câte, dar au fost câteva zile și nopți bune... Deci, am plecat la Săldăbagiu, peste hotar, nu pe drumurile obișnuite, ne-am urcat în tren la Săldăbagiu, de la Săldăbagiu, am ajuns la Zalău. De acolo am luat-o încet pe jos, către Meseș. Tata a sărutat pământul, când am ajuns pe Meseș. De acolo, am ajuns la Bodia.

Tata a rămas la Bodia mai bine de o lună de zile, până la începutul lunii septembrie, la verișoarele lui, Veronica și Valeria... La începutul lunii septembrie mi s-a părut că lucrurile s-au liniștit, tata s-a întors acasă... Eu nu am stat cu el la Bodia, după câteva zile m-am întors acasă, ca să văd atmosfera care este în Ciutelec.

Între timp am mai fost odată la el, la Bodia, să-l informez ce se petrece acasă. La începutul lunii septembrie 1947 s-a hotărât să vină acasă. Am plecat la el și cu căruța verișorului din Păușa, împreună cu câteva rudeni de acolo, de la Păușa și cu Badea Dumitru din Bodia ne-am întors toți la Ciutelec. Rudele au venit ca să-l apere, dacă era cazul!... Stând aici, cei de la Păușa și Bodia și-au făcut atunci marmeladă de prune, erau prune bistrife destule și s-au întors acasă.

- Câte zile au stat toți împreună la Ciutelec?

- Stat-or vreo patru-cinci zile! Laura cu Dumitru și cu voi copiii, încă nu erați la Ciutelec atunci?

- Eram la Alba Iulia!, zice mama Laura.

- Până or cules prunele, până când le-or făcut... Și tata a rămas acasă, cu mama și cu mine... La începutul lunii decembrie 1947, tata a avut o paralizie pe partea stângă, de sus și până jos și a devenit imposibil de a se mișca. Atunci, ne-a chemat pe toți acasă, la Ciutelec, eu, Romi (era la Oradea), Laura, și a stabilit cu noi drepturile fiecărui moștenitor... În perioada cât a stat pe pat, a fost cercetat, mai bine zis au venit să-l ridice, să-l ducă la judecată... - Cine a venit? - Șeful de post din Popești cu încă cineva. Au văzut că e netransportabil, nu l-au putut duce... Au mai venit după el încă de două ori. Ne-au obligat să-l ducem la Marghita la medic și să-i scoatem certificat medical... Cu căruța l-am dus, la doctorul Goldberger. Și cu multă greutate i-a făcut certificatul medical, asta a fost în 1948 prin februarie-martie, era o vreme frumoasă, când l-am dus la Marghita, culcat în căruță, de-a lungul satelor. Ca la 11 iulie 1948 a decedat acasă la Ciutelec.

- Ce credea, ce opinie avea, despre situația în care se vedea pus?

- Nu vedea bine instalarea noului regim!

- De ce era urmărit?

- Pentru că într-o duminică, în sat, într-un grup de oameni a zis: Oameni buni nu lăsați evreul ăsta să dărâme grajdurile și acareturile de la domeniu, că veți avea nevoie de ele!... Cineva i-a spus evreului, lui Grosz, care era prieten cu Securitatea de la Marghita,

unde de asemenea era un grup de evrei, așa, i-a făcut dosar că-i împotriva regimului. Și dosarul respectiv a ajuns la Tribunalul militar din Cluj.

- Și s-a judecat?

- Păi, nu s-a judecat, pentru că tata a fost citat de mai multe ori, dar nu s-a putut duce, din cauza bolii, care o avea... Și asta era motivul pentru care el putea să fie arestat și băgat la închisoare... De asemenea, a fost președintele de onoare a Partidului Național Țărănesc pe fosta plasă Marghita.

- Când a fost ales în această demnitate?

- După 1945-46, în orice caz înainte de alegerile din octombrie 1946, pentru care a luptat foarte activ pe Valea Bistrei.

- A mai fost un motiv!, intervine fiica, Laura Mălinaș. Că, tot așa, într-un grup de oameni, a venit careva, care a zis că așa și așa a scris ziarul Scânteia... Și apoi tata a zis către ei, dacă voi stați și ascultați minciunile din Scânteia, îi vedea unde-ți ajunge! Și apoi sigur că membrii de partid, atâta le-o trebuit, l-au reclamat!

- Da cine erau membrii de partid, atunci, aici în sat, în 1947?

- Cine erau?! Matyas, Nyilas, Grosz,ăștia erau, cinci de toți, doi evrei, doi unguri și un român... Dar ei se bazau pe agenții lui Drăghici, dădeau telefon, veneau agenții lui Drăghici, care nu știau de iertare... Veneau și te făceau imediat legionar! Ceea ce însemna arestarea!... Așa au procedat aici, pe Valea Bistrei, și cu Cipleu din Voivozi, cu preotul Hălmăgeanu din Ciutelec, cu avocatul Cosma din Marghita și cu alții, cu oricine, de care nu le-a plăcut. Îndată îl făceau dușman politic, dosar, îl ridicau și direcția Tribunalul militar din Cluj! Așa au procedat și cu tata!, încheie fiica Laura Maria.

MĂSURI ANTIROMÂNEȘTI ÎN BIHOR LUATE DE AUTORITĂȚILE MAGHIARE DUPĂ DICTATUL DE LA VIENA

Numele lui *Ioan Aurelian Miereș (1873-1948)* apare de mai multe ori în bibliografia privind persecuțiile și atrocitățile produse de autoritățile maghiare în Bihor în primăvara anului 1919, în tentativa lor disperată de a se opune instituirii în teritoriu a hotărârilor Marii Adunări Naționale a Românilor de la 1 decembrie 1918. Potrivit documentelor și mărturiilor consemnate și păstrate, Ioan A. Miereș a luat parte la Adunarea de la Alba Iulia, cu delegația satului Ciutelec, de pe Valea Bistrei, în Bihor, apoi a fost organizatorul și conducătorul Consiliului și gărzii naționale românești din această localitate, acționând atât pentru răspândirea hotărârii de Unire a Transilvaniei cu România, cât și pentru paza bunurilor și păstrarea ordinii publice. Cum pentru Bihor întârzia înfăptuirea Unirii, în împrejurările cunoscute ale reținerii trupelor române pe linia Zam-Ciucea-Sighet, autoritățile maghiare au căpătat curaj și au trecut în special după 1 ianuarie 1919 la desființarea consiliilor naționale românești locale și la dezarmarea gărzilor civice, care funcționau pe lângă acestea în orașele și comunele județului. Totodată au trecut la urmărirea și persecutarea sistematică a liderilor populației românești, în special la arestarea sub diferite pretexte și separarea de populație a delegaților, care au fost la Alba Iulia, a preoților, învățătorilor, a țăranilor mai răsăriți, care au fost comandanți, sau membri ai gărzilor românești. Această prigoană a fost neiertătoare și sălbatică, mergând de la alungarea din sat și distrugerea averii, până la eliminarea fizică. Cronica acestei Golgote a Bihorului încă nu s-a scris în toată amploarea ei reală, deși au ieșit la iveală sute de documente ale subiectului, față de care statul maghiar este în culpă, prin administrația și armata lui, care au tolerat, încurajat și înfăptuit fapte criminale la adresa populației românești. Cu atât mai puțin s-a observat o legătură și o continuitate de comportament între această perioadă și aceea a ocupației maghiare dintre 1940-1944. Din nou administrația de stat maghiară și armata au pus în acțiune un program

de represalii antiromânești, urmărind din nou liderii populației românești, între care în primul rând și-au amintit de cei, pe care i-au scăpat în primăvara anului 1919.

Cazul lui Ioan A. Mierea din Ciutelec ilustrează foarte concret această „continuitate” a persecuțiilor, care se repetau și se reluau cu și mai multă aplicație și desfășurare de formule administrative, juridice și militare. Din memoriul depus la 27 februarie 1934, ca răspuns la ancheta deschisă de Prefectura județului Bihor, prin chestionar trimis către primărie, aflăm că Ioan A. Mierea în seara zilei de 14 februarie 1919 a reușit să fugă de sub supravegherea soldaților secui, din Ciutelec, ajungând în Sălaj, unde se afla armata română. A stat astfel refugiat la rudele din localitatea Bodia. S-a întors în sat în urma irumperii în Bihor a armatei române, care în ziua de Paști 1919 a eliberat Oradea. Ajuns acasă în Ciutelec, Ioan A. Mierea a constatat că întreaga avere i-a fost devastată și distrusă, bunurile mobile, inventarul agricol lipsă, căruța, animalele din grajd și din curte nu mai existau, casa era goală, încât toată truda și agoniseala unui om de vârstă a doua erau pierdute. Din relatarile vecinilor a rezultat că această păcăgînire a făcut-o trupa de secui, îndată după ce au constatat fuga lui Ioan Mierea, după 14 februarie și că i-au dus bunurile cu căruța înspre Marghita, sub poruncă de sechestru.

Ioan A. Mierea avea atunci vârsta de 46 de ani, fiind născut la 8 decembrie 1873 în localitatea Bodia, din Sălaj. După Unire a lucrat ca picier de drumuri pe traseul de la Marghita la Derna, poziție din care s-a pensionat. A continuat să fie un lider local al românilor, având inițiative de asociere cooperatistă, sau culturale. Mărturie în acest sens stă diploma sa de membru pe viață al ASTREI, eliberată din Sibiu la data de 15 septembrie 1921 și semnată de Președintele Andrei Bârseanu și Secretarul Romul Simu. Alăturăm facsimilul acestei diplome deosebit de frumoase și dintre foarte puținele care s-au păstrat din zona vestică.

Evenimentele tragice din vara anului 1940, care au dus la întreita amputare a teritoriului României, vor pune din nou familia Ioan A. Mierea din Ciutelec în situația de a pleca în refugiu. Îndată după instalarea tranzitivelor autorități maghiare în comună, încep presiuni și amenințări la adresa familiei Ioan și Maria Mierea, din partea oficială, sau a unor exponenți dintre maghiarii localnici. Se memora și manevra culpa comportării românești din 1918-1919, la care se adăuga acum faptul că Ioan Aurelian Mierea avea un ginere subofițer, care după 30 august 1940 a optat să rămână în continuare în armata română. Se cunoaște contextul de la începutul lunii octombrie 1940, când au fost expulzați din Bihor, atât din Oradea, cât și din județ, precum și din întreaga zonă vremelnic cedată, câteva mii de români, trecuți peste graniță în mod samavolnic, pentru a fi separați de masa populației românești asupra căreia ar fi putut avea o influență încurajatoare de atitudine.

Căutat la Ciutelec de jandarmii unguri, Ioan A. Mierea se refugiază în pădurea satului, de unde revine în cursul nopții și cu soția fug la gara din comuna Margine, iar de aici cu trenul ajung în 7 octombrie 1940 la Oradea. Stau ascunși la preotul Popa Gheorghe din cartierul Loșia, care reușește să le facă rost de permis, pentru trecerea frontierei pe la Salonta. Anexăm cele două permise, emise la 11 octombrie 1940 cu nr. 3395 și 3396 de către Poliția regală ungară din Oradea și care poartă viza datei de 15 octombrie pentru trecerea frontierei, care s-a produs mergând pe jos, pe la bariera de șosea de la Ciumeghiu, la sud de Salonta. De acolo refugiații erau luați cu mijloace de transport și duși de regulă la Beiuș, Chișinău și Arad, prin grija autorităților române. Timp de patru ani și jumătate familia Ioan și Maria Mierea vor trăi periplul refugiului, trecând treptat prin Arad, Oravița, Găești, Buzău, Predeal. La întoarcerea acasă, după eliberarea Bihorului își vor găsi din nou gospodăria devastată, ca în 1919, dar de această dată nu stihinic, ci printr-o acțiune de tip administrativ, coerentă, inițiată și îndeplinită cu instrumente juridice. Lucrurile s-au petrecut în felul următor. La câteva luni după refugiul relatat, Ioan A. Mierea este reclamat de către cetățeanul maghiar Csuba Iosif, din satul Tăuteu, că i-ar fi dator cu câteva oi. Cum în reclamația depusă la Judecătoria regală din Marghita în 9 iunie 1941 se clarifica faptul

că pârâțul „după schimbarea puterii supreme s-a refugiat în România”, este convocat la judecată printr-un anunț publicat în „Budapesti Közlöny” din 26 iunie 1941. În temeiul acestei comunicări, oricum iluzorie, din punct de vedere a comunicării cu cel înmprocesat abuziv și netemeinic, Ioan A. Mierea este judecat în lipsă, fără apărare, și este condamnat prin sentința nr. 1929/1941 a aceleiași instanțe la plata unei despăgubiri de 15.665 lei, transpusă în 522,16 pengö, plus dobândă de 5%, care curge de la 9 aprilie 1941. În textul sentinței se face un calcul nu numai excesiv, dar pur și simplu hilar, privind supralicitarea cantității de lână și a numărului de miei, pe care i-ar fi putut da cele 11 oi în anii 1939-1941, în cazul că Csuba Iosif ar fi putut beneficia de ele. Cum Ioan A. Mierea nu știa de această înscenare juridică, nici de datoria, care i s-a pus în seamă prin sentință judecătorească, cu atât mai puțin să procedeze la achitarea acestei datorii, procedura de punere în aplicare a sentinței progresa prin procesul verbal de sechestrare a averii, adoptat cu nr. P.K. 440/1942, urmat de o licitație totală a averii mobile și imobile. Această licitație are loc la data de 9 aprilie 1942, în casa și curtea lui Ioan Aurelian Mierea din Ciutelec. Iau parte ca responsabili ai licitației:

1. *Zsigmond Geza* - delegat judecătoresc
2. *Nylas Francisc* - primar
3. *Jedlicska Tibor* - secretar
4. *Fürtos Crăciun* - localnic

În câteva ore, la prețuri de nimic, este vândut inventarul mobil și imobil al gospodăriei, având în sine o valoare de zeci de ori mai mare, decât prețul celor 11 oi, cu care a început înscenarea. Scopul autorităților era ca să șteargă această gospodărie din fața satului, să împiedice revenirea acasă a familiei Ioan și Maria Mierea și să dea un exemplu, despre ce pătesc cei care umblă pentru Unirea cu România. Acesta este un abuz administrativ și juridic, de care se fac vinovate autoritățile maghiare, care se aflau direct implicate într-un asemenea exercițiu. Problema care se pune este următoarea: - Pentru cazul Ioan A. Mierea, cât și pentru alte numeroase cazuri similare de abuz administrativ, produse de autoritatea maghiară de ocupație, cine plătește pagubele? Oare nu este firesc și natural ca să plătească cei care au provocat aceste pagube? Familiei Ioan A. Mierea i s-a distrus de două ori gospodăria, în 1919 și în 1941. Prima dată s-a făcut printr-o acțiune militară, a doua oară s-a făcut printr-o acțiune administrativă a acelorași autorități, ținând de componente organice ale statului maghiar. Credem că tocmai responsabilitatea pentru faptele, care le-au produs, nu a încetat și ar fi normal, ar fi drept, ca statul maghiar de acum, succesor al celui anterior, să-și asume urmările unor asemenea fapte de spoliere și persecuție, să prezinte scuze pentru abuzurile făcute și să plătească despăgubiri pentru daunele materiale produse în situații ca aceasta, prezentată acum. Mai mult, credem și susținem necesitatea de a se culege din documente și teritoriu informația necesară, pentru a se cunoaște statistica temeinică a acestui fenomen persecutoriu, ca să fie făcută publică această statistică și tot cortegiul de fapte infamate, care au însoțit-o. Această statistică nu poate să fie unică, la ea se cere adăugat și fenomenul înrolărilor pentru munca forțată, astfel ca statul maghiar să poată lua la cunoștință, despre datoria morală și materială, pe care o are față de România.

NOTĂ: Acest documentar s-a trimis prin poștă, cu adresă însoțitoare, către Guvernul României din București, la 1 septembrie 1995, de la Inspectoratul pentru cultură al Județului Bihor, din Oradea.

NOTE BIBLIOGRAFICE

¹ Teodor Neș, *Oameni din Bihor 1848 – 1918*, Oradea, Tipografia diecezană, 1937, reeditare de Alexandru Pop, Oradea, Biblioteca revistei *Familia*, 2006, p.562-563, 579-581.

² Constantin Stelaru= Mălinaș. *Diploma ASTRA a unui bihorean, Ioan A. Mierea, la anul 1921*, în *Familia*, Oradea, an 22, nr.10, octombrie 1986, p. 4 ; Constantin Mălinaș, *Eroi și martiri ai Unirii din 1918*, în *Cele Trei Crișuri*, Oradea, an 2, nr.4, aprilie 1991, p.6 ; Flaminia Faur, *Mărturii despre evenimentele din Bihor noiembrie 1918-aprilie 1919*, Oradea, Fundația Cele Trei Crișuri, 1993, p.49-50; Viorel Faur, *Generația marii Uniri - Evenimentele din Bihor decembrie 1918-aprilie 1919*, Oradea, Fundația culturală Cele Trei Crișuri, 1993, p.19-106; Ioan Marin Mălinaș, *Satul și Biserica din Ciutelec, Bihor, File de monografie – istorie și folclor*, Oradea, Editura Mihai Eminescu, 1997, 198 p. cu bibliografie și il.

ANEXĂ DOCUMENTARĂ ȘI ICONOGRAFICĂ

1

C(onsiliul) N(ațional) Român din Oradea Mare și Bihor
No. 503/C. pres. 1918

1. **C.N.R. din Cséhtelek (Ciutelec)/Către Ioan A. MIEREA/.**
2. **C(omande)i G(ărzii) N(aționale) R(omâne) din Oradea Mare**

ad. 1

Relativ la raportul D-voastră de data 14 dec. 1918, vă informăm că, potrivit hotărârei aduse la timpul său din partea Consiliului central, nici un român nu este obligat a mai intra în serviciul armatei sau al gardei ungare.

Dacă ar veni un asemenea ordin, D-voastră nu sânteți obligați a-l respecta. Eară dacă vre-un român ar fi dus cu forța la serviciul militar, să faceți despre asta imediat raport, eventual și telefonic, ca să facem noi demersurile necesare.

Vă informăm că, pentru moment, nu vă putem trimite un exmis, din lipsă de oameni, dar datorința președintelui Consiliului este să lumineze poporul asupra chestiilor despre care este dezorientat, și dacă și el însuși ar avea nedumeriri asupra unor chestii, să ceară informațiuni de la noi.

Raportul relativ la abuzurile gardiștilor unguri l-am transpus Comandei Gardei noastre din Oradea, pentru a face demersurile necesare.

ad. 2

Raportul C.N.R. din Ciutelec, relativ la abuzurile gardiștilor unguri vi-l transpunem, pentru a face demersurile necesare. În celelalte chestii, demersurile s-au făcut din partea noastră.

24 XII [1918]

(Arhivele Naționale ale României București, Fond C.N.R.Bihor, dos. 158, f. 1)

2

Proces verbal

luat în Oradea Mare la 29 ianuarie 1919, cu plotonierul major Vasile Chiș din Făncica

(Érfancsika) și predă următoarele:

În 7 februarie 1919 st. n., soldații de la Regimentul de honvezi nr. 24, cari de prezinte sunt în garnizoana Margitta, au omorât pe învățătorul și absolventul de teologie Vasile Filip, locuitor în Bogeii. Omorul s-a întâmplat în Margitta și la înmormântare a fost chemat preotul din Făncica, însă de frică nu s-a dus deoarece - în mai multe rânduri - a fost amenințat din partea săcuilor, că îl vor omorî și pe el.

Toată populația e maltrată și sunt espuși zilnic jafurilor, abuzurilor executate din partea soldaților de la regimentul nr. 24, al cărui comandant e un maior. Venind spre Oradea-Mare, în gara Székelyhid (Săcuieni), am văzut 15 români legați de oaltă cu funii, pe cari săcuii, bătându-i, i-a dus spre Debricin (Debrecen). Cu toții erau cu capurile sparte, sângeroși și desbrăcați. Hainele le-au furat soldații de la regimentul nr. 24.

Și eu numai cu fuga am scăpat de ei, iară de la casă, din locuința mea, mi-au furat toate veșmintele și albiturile familiei, precum și toate articolele de alimentare și acum sunt silit să-mi părăsesc casa, ca să nu mă omoare, fiindcă pînă acuma de două ori am fost bătut de moarte de soldații și gendarmii maghiari. La protopopul din Popești (Popfalua) i-au furat caii, iar de dânsul nu să știe nici aceia că unde este.

Soldații maghiari strigă cu gură, că nu să vor alina pînă ce nu vor prăpădi întreaga inteligență română ce mai există sub domnirea lor.

Neavînd altceva de predat, procesul verbal după cetire să subscrie.

D.c.m.s.

Gheorghiu Morar, (locotenent),
ca conducătorul procesului verbal

Kiss Vasiliu

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 265/1919, f. 1-2)

3

Proces verbal

luat în 30 ianuarie 1919, st(il) n(ou), în loc(alitatea) of(icioasă) a C(onsiliului) N(ațional) R(omân) din Oradea Mare și Bihor, în prezența subsemnaților.

Se prezintă Florian Fürtös, Ioan Demian, Ioan Kövari, Dimitrie Baicu, domiciliați în Sársig (Sárszeg, cercul Marghitei) și predau următoarele:

În 28 l(una) c(urentă), d(upă) a(amiazi), la orele 4, au intrat în comuna noastră 15 săcui înarmați, sub conducerea unuia locotenent și stegar și, umblînd din casă-n casă, ne-au jefuit. De la **Florian Fürtös** au dus 1 păreche de încălții, bocance în preț de 400 cor(oane), de la **Ioan Demian** încă au dus una păreche de încălții, pantaloni militari noi - căci i-am primit de la miliție, cînd am demobilizat - și o păreche de gămașe de stofă în preț total de 500 cor., **Ioan Kövari** au dus 2 bucăți de pocroviță de lână militărești, cari le-am adus cu mine de pe frontul italian, ca soldat, în preț de 300 cor(oane), **Dimitrie Baicu** au dus un căput cătănesc, care l-a primit de la miliție (de la unitatea militară-n.n.) de la demobilizare, de la **Grigoriu Fürtös** au dus o bluză militară nouă, în preț de 300 cor., care și-a cîștigat-o pe banii săi, ca ostaș, de la **Flore Lascu** au dus un pantalon militar, care l-a primit respectivul de la miliție la demobilizare, de la **Ioan Fürtös** iară au dus o păreche de încălții (bocance) și 2 pocroviți de lînă.

Sunt însă și mai mulți pe cari i-au jefuit, însă locuiesc mai departe de noi. Nu știu de la cine ce lucruri au furat. Săcuii aveau „hantgranate” pe lîngă brîu, iar în capătul satului

au așezat o mitralieră, cu țeava îndreptată spre stradă, din șosea.

Ostașii numiți ne-au provocat să nu vorbim românește, că va fi rău de noi, și să nu cutezăm a rezista, că ne împușcă.

D.c.m.s.

Dr. Valer Mărcuș
Augustin Chirilă
scriitor de nume

Fürtös Lőrincz
Ioan Demian
Ioan Kövári
Dimitrie Baicu

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 165/1919, f. 2)

4

(Copie)

Onorat Consiliu Național Român,

În 27 ianuarie 1919, dimineața, am plecat de acasă, din Marghita, ca să vin la Oradea Mare, la medic, fiind deja de un timp îndelungat bolnav. Cum am sosit la gară, mi-am schimbat bilet și am stat în cancelaria șefului de gară. Așteptând trenul din Șimleul Silvaniei, s-a semnalat că trenul întârzie 2 oare.

La rugarea mea, șeful de gară a făcut întrebare la Ermihályfalva (Valea lui Mihai) că, trenul care pleacă de acolo spre Oradea-Mare, și cu care trenul nostru se întâlnește la Szekelyhid (Săcuieni), nu întârzie? La ce, primind răspuns negativ, am dorit să mă întorc la cvartirul meu. Când am eșit din cancelaria șefului de gară, armata săcuiască, care sosise la Marghita în noaptea aceea, și era postată încă în gară, m-a atacat în modul cel mai brutal, înjurându-mă și voind a mă bate, ba m-au amenințat și cu moarte. Neavând însă față de mine absolut nici o dovadă, m-au deținut și maiorul armatei m-a predat, pe mîna alor 2 soldați, ca între sulițe să mă aducă la Oradea-Mare.

Soldații m-au și purtat 3 zile pe la Careii Mari, unde pretutindenea am fost insultat în modul cel mai josnic, până ce, în fine, am ajuns a treia zi la Oradea-Mare. Aici am fost condus la procuratură, unde neputînd ridica contra mea nici o acuză, am fost eliberat, dar deoarece atât din partea armatei săcuiești, cât și din partea unor locuitori instigați din Marghita am fost amenințat cu moarte, acasă nu (mă) pot reîntoarce. Acest caz vi-l relatez, spre luare de știre.

Oradea Mare, la 3 febr. 1919

Cu deosebită stimă:

Dr. Iuliu Kiss, m.p.
advocat

Pentru conformitate cu originalul:

Sfurlea

Oradea-Mare, la 10 februarie 1919

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 201/1919, f. 1)

5

Proces verbal

luat în **6 II 919 n.**, în localitatea oficioasă a C.N.R. din Oradea-Mare și Bihor, în prezența subsemanților.

Să prezintă Vasile Kiss, mașinist, domiciliat (în) Șimand (Alsósimánd), com. Arad (cercul Chișineu) și raportează următoarele:

În 29 I 1919n., au intrat vreo 40-50 soldați înarmați în comuna românească Chișlaz (Vamosláz, cercul Marghita) și au desarmat g(arda) n(ațională) română rurală stătătoare din 10 membri; eu, ca comandant (sergent major) secției Mărgita, eram în afaceri oficioase în comuna Făncica (Érfancsika). Săcuii, fiind avizați din partea locuitorilor unguri că unde mă aflu, în 30 ianuarie a.c. au sosit vreo 70 de inși înarmați și au intrat în comuna Făncica, în linie de foc, căutând după mine. Avînd cunoștință despre cele întîmplate cu dl. Dr. Iuliu Kiss, văzînd sosirea săcuilor, am luat-o la fugă spre Szekelyhid (Săcuieni). Cînd eram în fugă spre scăpare, săcuii - așezați în linie de foc - **au tras foc în mine**, sub durată de ½ oră, și scăpînd scutit de gloanțe, linia m-a încurajat și, după ce m-au prins și m-au bătut, cîți încăpeau la mine, cu patul puștelor, așa cumplit că unuia dintre făptuitori i s-a rupt pușca în munca grea. **Vizum repertul** documentează detaliat baterea.

Acestea s-au întîmplat cam la distanță de 2 km de Făncica, ziua la orele 5 p.m.

După bătaia dată m-au transportat, prin lovituri continue la Mărgita, aici m-au desbrăcat - eram în haină militară - de tot, și, care cum ajungea la mine, mă lovea cât cu curele încingătoare, cât cu puști, punându-mă în fere. După aceasta, au venit 5 la mine cu baioneta, și unul a strigat: „Gyere az angja Jstenet, szurjuz ki a szemét*”, năvălindu-să asupra mea. Un stegar de-al lor însă le-a spus că așa ceva nu-i permis, că: „Most ugys kikapta a magáét***”. Săcuii le-au înfăptuit acestea la casarma gardei din Mărgita (Nemzetöri laktanya***).

În 1 februarie a.c. m-au deportat în Debrețin, la audiatura lor(!) **székelyhadbiróság******; ajungînd acolo, am dat de un locotenent român, care era bătut în așa măsură că părea a fi mort, culcat fiind pe pămînt, cu fața-n sus, și deja abia resufla. Săcuii de aici m-au primit cu observarea: „**Majd így fog történi veled is бүдös olah!*******” Auditura lor n-a făcut cercetare contra mea și atunci m-au dus cu o trăsură la procuratură, de unde am fost transportat la Püspökladány și la Oradea Mare, la prim procuroriul și **am stat aici deținut** pînă în 5 februarie 1919, cînd m-au eliberat, spunîndu-mi-să că **sum trădător de patrie** și să va face cercetare în cauza mea. N(umă)rul de la judele de investigație al actului referitor este B. 738/1919.

Săcuii vorbeau între ei, că vor să vină și la Oradea, să nimicească pe membrii Consiliului și dacă îl prind pe dr. Pop Cicio îl belesc de viu, iar pe dl. Dr. Lazăr îl sară de viu și cîte au mai spus, că ce cugetați voi valahii, că va fi aici România Mare, vă înșelați, că pînă va curge un picur de sânge ungur nu intră valahii aici! M-au întrebat despre dl. Căpitan Muntean, de sublocot. Ioan Szász, ca să-i atace și pe dînșii.

D.c.m.s.

* Hai, dumnezeul mamei lui, să-i scotem ochii.

** Acum, și așa și-a primit ce-i al lui.

*** Cazarma gărzii naționale.

**** Tribunalul militar secuiesc.

***** Cîndva și cu tine se întîmpla așa, valah puturos.

Dr. Valer Mărcuș,
gref(ier)

Kiss Vasiliu,
sergent major

**Consiliul Național Român din Oradea Mare și Bihor,
Prezintat la 6 februarie 1919.
No. 3817/c. pres. 1919, cu – anexe.**

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 153/1919, f. 3)

6

Proces verbal

luat în localitatea C(onsiliului) N(ațional) R(omân) din Oradea Mare.

Se prezintă Floare Ciarnău din comuna Suiug (Szünyog) și predă următoarele:
În 28/15 ian(uarie) s-a prezentat în comună vreo trupă de 80 de săcui înarmați cu puști și cu granate și au pretins să le predeie steagul național.

Văzînd că sunt înclinați să se folosească de armă, de silă l-au predat.

Oradea-mare, la 10 febr(uarie) 1919.

G. Dudulescu

Flore Ciarnău

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 227/1919, f. 1)

7

569/c. pres. 1919

Proces verbal

redactat în localitatea oficioasă a C.N.R. din Oradea Mare și Bihor, la **11 februarie 1919 st. n.**

Prezenți subscrișii:

Se prezintă Vasiliu Chiș, sergent major, comandantul gărzilor n(aționale) rurale din Chișlaz și Dornișoara și predă următoarele:

Duminică, adică 9 febr(uarie) st.n. a.c., m-am dus acasă, resp(ectiv) la locuința mea în Făncica ca să-mi aduc cu mine albituri și alte lucruri necesare. Ajungând la Făncica, femeia mea Ileana Maior, mi-a comunicat, spre cea mai mare consternare și părere de rău, că, atunci cînd săcuii pe mine m-au prins, bătut, maltrat, reținut și transportat la Dobrișin și Oradea Mare, până ce pe mine 29 de inși m-au purtat încoace și încolo, ceilalți - cam 40-50 de inși - au mers la mine acasă, mi-au băut dintr-un butoiu 30 litri de vin și apoi m-au furat și jefuit atât pe mine, cât și pe soția mea.

Pe soția mea încă au suduit-o și batjocorit-o în fel și chip, ba au amenințat-o chiar și cu moarte(a).

Lucrurile furate și jefuite, pe cari le-au dus cu dînșii, sunt arătate în conspectul alăturat la acest protocol.

Rog cercetare, pedepsirea hoților și desdăunare deplină.
Cetit, aprobat și subscris.

D.c.m.s.

Iancu Cerbu, m.p.,
grefier

Vasile Chișu, m.p.,
sergent major

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, Înv.840, dos. 253, f. 1)

8

Raport

Întrebat postul de jandarmi din Mărghita asupra cazului d-lui învățător din Bojei, Vasile Filip, conducătorul acestui post dă, telefonic, următoarele lămuriri:

În urma provocării primite de la procuratura din Oradea Mare de a pune în curgere investigarea, am ascultat 3 mărturii, cari toți au declarat și fasonat că învățătorul Vasile Filip era viu și deplin sănătos atunci când soldații săcui unguri din Mărghita l-au deținut în hotel și l-au dus în casarma de acolo.

Investigația nu am putut-o continua în toate direcțiunile, deoarece afacerea a luat-o în mână comandantul susamintiților soldați.

Că în casarma soldaților ce s-a întâmplat cu susnumitul domn învățător, nu știu, fapt e că d-sa a murit.

Actele referitoare la investigațiunea pusă în curgere și efeptuită de mine le-am subșternut procuraturii din Oradea-Mare, dimpreună cu raportul recerut.

Oradea-Mare, la 12 februarie 1919, st.n.

Iancu Cerbu

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 232/1919, f. 4)

9

Ambasada română

Budapesta

Consiliul Național Român Comitatens din Oradea Mare, constituit deodată cu Consiliul Național Maghiar, la izbucnirea revoluției, au conlucrat în deplin acord pentru restabilirea siguranței, prin înființarea gardelor și alegerea sfaturilor sătești. Chestiile din ordinea siguranței publice și economice le-au dezbătut în ședințe comune, executînd fiecare consiliu hotărârile aduse, prin organele sale. Înțelesul era să se respecte reciproc dreptul de liberă dispoziție națională a fiecărei națiuni în circumscripția comunelor sale, cu eliminarea politiceii. Înțelegerea aceasta a dat bune rezultate la început. Gardele ținea(u) o ordine exemplară în comunele rurale, iar sfaturile îngrijeau conștiincios de

trebuințele economice. Tot omul era la locul său.

De când a tăbărât însă miliția asupra comitatului nostru s-a răsturnat ordinea publică și nu mai e sigur nimeni de avutul și de viața sa, anume pe linia numită strategică. Îndeosebi s-a(u) făcut vinovat(e) de atrocități trupele ardelenesti cunoscute sub numele colectiv de secui, cari asediază linia de la Oradea Mare pînă la Ciucea, maltratînd(u-i) pe preoți, unde pun mîna pe ei. Știm că cazurile de atrocități cad în afara competenței de judecată a forurilor civile și militare, dar acele ating și biserica de sub jurisdicția consistoriului nostru orădean, care este expusă pîngăririlor și maltratării preoției.

Toate cazurile nu le am la mînă, pentru că o bună parte a preoției s-a refugiat în toate părțile dinaintea primejdiei secuiești, părăsindu-și bisericile; poporul a rămas în multe locuri fără îngrijire sufletească.

1. Preotul refugiat din Bratca, Ștefan Domocoș, în 15 ianuarie a fost devastat, mîntuindu-și viața prin fugă în munți, de unde s-a putut strecura, cu primejdia vieții, pe trăsuri, în Oradea Mare. Paguba ce i s-a făcut se urcă la sute de mii de coroane. La jalba acestuia s-a ordonat anchetarea noastră de delegații consiliului (național) român și maghiar din Oradea. În decursul cercetării s-au dovedit toate acuzele preotului de adevărate. Prinși cu fapta, din partea maghiară s-a cerut dovedirea că soldații au comis acele vandalisme la instigarea poporului revoltat contra preotului lor. Și comanda Reg. 21 de honvezi, staționată în Bratca, execută această investigare așa feliu că, prin toabă, au chemat pe toți oamenii, cari ar avea ceva plîngere contra preotului, pentru exagerări de stole, ori ar fi avut alt năcaz cu el, să se prezinte la casa comunală. Pe credinciosul Petru Popa, despre care știau că a stat în proces cu preotul, l-au citat și au luat protocol cu dînsul. Omul a fasonat că a avut proces sumar cu preotul, dar l-a pierdut față de preot, altminterlea nici n-a fost, nici nu este în dușmănie cu preotul. Omul însă a denegat iscălirea procesului, zicînd că nu corăspunde fasiunei sale. În 10 februarie a fost apoi escortat și bătut, pînă a iscalit protocolul.

Credinciosul Teodor Martin s-a prezentat la comandă, unde a fost cinstit cu scaun, în credința că-și pîrăște preotul. Cînd însă acesta a spus că a venit să înștiințeze că patrula pusă să păzească casa preotului, a furat și nimicit stupii preotului, iar contra preotului n-are nici o plîngere, a fost alungat afară.

Femeia Ana Popa de 70 de ani pentru că a zis că: „săracu popa, ce făcură din casa lui”, a fost răsplătită cu un granat aruncat pe fereastră în casa ei, care, explodînd, a rănit-o în picior, pe care a trebuit să-l amputeze medicii din spitalul comitatens al Orăzii Mari.

Comandantul detașamentului din Bratca este vicecolonelul Kubay, carele prin aceasta procedere face investigări în chestii bisericești, vătămînd autonomia bisericii și instigînd poporul contra preotului în aceste zile saturate de spirit exploziv.

Tot acest colonel a interzis tragerea clopotelor la biserica din Bratca, și așa morții se înmormîntează fără clopote și fără preot.

2. În Bulz, soldații au intrat în biserică, cu înjurări ducîndu-și o mitralieră în turn, iar în biserică și-au așezat carnea, adică au făcut magazin din biserică, amenințînd că, la îndepărtarea lor din comună, nu va mai rămînea la loc turnul bisericii. Preotul și soția lui, care e învățătoare, e refugiat în Oradea Mare.

3. În Șuncuiș, 4 soldați secui, în luna decembrie, la ora 1 ½ noaptea, au intrat în casa preotului de acolo, Ioan Boțoc, și au cerut de mîncare (...) Punîndu-și puștile și două granate pe scaun, au consumat cina, toată noaptea au stat sub teroarea lor. La 3 zile după aceea iar au venit 7 secui seara, la ora 8, le-am dat și acestora de mîncare, s-au dus cu prescurile înfipte în baionet. În ziua următoare și a doua iarăși au venit după mîncare, după aceea le-am cumpărat, cu judele comunal, o oaie cu 160 cor(oane) și o măsură de crumpe, fără a o plăti. În 11/24 ianuarie au venit 7 secui sub pretextul că fac percheziție de arme. De naintea acestora am fugit în pădure. După ce s-au depărtat secuii din comună, m-am înapoiat în oraș, unde am aflat, de la Lazăr Todor și soția judei Ianc Gavril, că secuii au citit de pe o listă numele meu, a judei Ianc Gavril, a tutorului Șvab Gavril, Todor Gruie,

Gavril Coboc, Petruș Dimitrie, jurați, și Lazăr Todor, membru în Consiliul național român, întrebând că unde suntem, pentru că aceștia au să-i puște. La aceste, am plecat cu ce a fost pe mine peste munți, lăsându-mi familia în groaza disperării și avutul în pierire. La toate aceste are de martor pe sergentul de jandarmi Nicolau Popoviciu și servitoarea Maria Petra. Acum stă în Oradea, și cu mare greutate și-a adus și familia, cu care tînjește, fiind de tot avutul despoiat. Iar credincioșii fără preot, în groaza secuilor.

4. În Mezötelegd (Tileagd) la 3 februarie, între ceasurile 5-6 d(upă) a(miază), doi secui înarmați, sosiți cu automobilul, intră în casa protopresbiterului Alexandru Muntean, după ce în 29 ianuarie încă încercară alți 3 secui să-l prindă, unde ei luă soția și copilul la interogator, că unde este protopopul. Familiei i-a succedat a aviza pe protopopul care era la casa comunală, de unde a venit cu notarul și garda națională locală. Aceștia au aflat pe secui cu revolverele pe masă, cu granatele la brîu și cu puștile răzimate pe masă. Garda i-a adus pe secui la primărie. Protopopul nu mai știe cum au fost dimiși de la primărie.

În tractul protopopesesc sunt afaceri de cercetat și sanat. Protopopul nu le poate împlini, ci stă ca rob închis în casa sa, cerînd permisiunea a-i da voie să se mute la Oradea, altminterlea trebuie să pribegască...

5. În Șoim, preotul Gheroghe Vereș, urmărit de soldații unguri, sub pretext că a voit să arunce cu o bombă, a trebuit să pribegască din sat.

6. În Fughiu, la 15 ianuarie, făptuitorii necunoscuți a(u) spart noaptea ușa bisericii și au scos din ea steagul românesc păstrat acolo, pe care l-au sfîșiat și acățat pe un pom din marginea satului. În seara zilei prime de Crăciun i-a spart ferestrele. În 2 februarie afirmativ președintele senatului militar din Oradea Mare, venind din comună cu garda roșie din Oradea, mi-au ținut percheziție. Seara, la orele 9 ¼, îi sparge cineva fereastra, după care, la ora 6, trecu un glonte prin curte, pe dinaintea dînsului. În 5 februarie, trei soldați unguri trasă la ora 1 ½ d.a. două gloanțe prin ferestrele sale, pe care i-a văzut un jandarm vis-a-vis de dînsul. Preotul a trebuit să se refugieze din sat.

7. În Săcal, un gardist roșu a străpuns pe preotul Vasile Bodor, în calea de la filiala Homorogului unguresc, de unde a săvârșit funcțiuni bisericesti. Probabil nu va mai putea vorbi pierzându-și puterea de a-și mișca limba.

8. În Margine, gardiștii roșii au intrat, în 3 febr(uarie), în casa preotului Alexandru Mărcuș și după ce i-au furat tot ce a avut, albituri și de ale alimentării, l-au bătut de zace pe pat.

9. În Suiug, soldații au dus cu forța steagul românesc. Învățătorul de acolo, Pantelie Bugariu, numai cu fuga a scăpat din mîinile lor.

10. În Bogeiu, la 8 februarie, soldații secui au ucis pe învățătorul de acolo Vasile Filip.

Cazurile sînt anunțate și la Consiliul Național Român, care a cerut anchetarea lor prin comisie mixtă, dar cu consecințe ca cele de sub 1, prin cari investigatorii instighează poporul contra preotului.

Remediul cercat aici e dar zădărnici de activitatea comandantilor, drept ce ne adresăm către Dvoastră de a interveni la guvernul ungar pentru scutirea bisericilor de pîngăriri și a preoției de maltratări, ca să-și poată împlini funcționarea pastorală (...)

Oradea Mare, 26 ian/8 februarie n(ou) 1919.

II. Onorat oficiul parohial gnonrom(ân)

Budapesta

Sunteți poftiți a transmite Ambasadei române actul sub

Oradea M(are). 30 ian./12 febr. 1919

(Concept)

(AN.R., fond Ep. Ort. Rom.O., dos 407 f. 427-428)

10

Venerat Conzistor!

În **14/27 ianuar(i)e a (nul) c(urent)** s-au prezentat în comuna Margitta (Marghita – n.n.) Reg(imentul) 24 secui. Îndată după sosire au cutreerat satele noastre românești, începînd cu Abramul Superior, postați în 2-3 nr., au intrat (în) casele românilor noștri, cerînd lapte și alte alimente, Martor(i); Georgiu Sabău și Georgiu Murășianu, locuitori în Abramul Superior.

Aici au întrebat de preot, dacă este?, **apoi de steag**, dar ziua aceia nimănui n-au făcut nimic. De aici or mers în comuna Deda, unde au atacat pe comandantul Gardei Naționale Române, fiul preotului de acolo. Mai departe au bătut cu pușca pe locuitorul Petru Ienciu și(i) a(lții). Apoi i-au desbrăcat de haine. De aici au mers la **Almaș**, unde asemenea or făcut, ba încă i-au postat în șire și fiind în stare de beție, secuii, de vinul românilor, i-au bătut cu patul puștei de-a rîndul. De la Almaș or venit la **Suiug, de unde au dus steagul, făcîndu-și batjocoră de el.**

În 15/28 ianuarie a.c. s-au prezentat 5 secui înarmați, ducînd caii preotului din comuna **Margine**, Alexandru Mărcușiu, care cai erau împrumutați de la stat. În 21 ianuar/7 faur au venit în comuna Margine peste 100 secui, cari, luînd țintă pe preot și învățător, apoi pe comandantul Gardei Naționale Române, Vasile Lengyel și Florian Fritea.

Denunțați fiind că avem în comună 50 puști și 2 mitraliere, acestea le-or pretins, dar nefiind acestea în comună, nu li s-au dat. Umblînd din casă în casă, or strâns haine, ba, umblînd prin podurile caselor, or dus cu ei cărnuri și(i) a(ltele). Pe locuitorii Ilie Negrău și pe soția lui Vasile Lengyel, i-au bătut, pe cel dintîi că nu a zis că e preotul comandant al gardei, iar pe femeie pentru că nu a știut spune unde sunt listele gardiștilor, fiind soțul ei comandant al gardei române.

În 3/16 faur s-au prezentat în comuna Margine 2 soldați secui, dintre cari unul în acompanierea (lui) Pavel Miculiciu, locuitor în comună, au venit în biserică, pretinzînd de la mine, ca de la preot, să mă dezbrac de hainele bisericești și să-l urmez. Silit fiind, am satisfăcut silnciei. Ajuns la locuință, mi-au descoperit că nu au dispoziție de a mă duce la Margitta. Enarînd starea în care mă găsesc și împrejurările maștere, că adică soția mi-a murit, după ce le-am dat de mîncat și beut, apoi și bani, s-au depărtat.

Învățătorului Eugeniu Drimba din Margine i s-a spus din partea **ăstor** 3 secui că, dacă îi este scumpă viața sa, să nu rămână acasă, ci să părăsească comuna; asemenea și comandantului gardei române, Vasile Lengyel. După toate astea, noi subscrișii am părăsit comuna.

Margine, la 3/16 faur 1919.

Vasile Lengyel

Alexandru Mărcușiu,

preot român

Eugeniu Drimba,

înv.gr.ort.rom(ân)

(Ibidem, f. 418)

Vești din lume și țară

De când au cuprins curmătura de la Dealul Craiului, oștile republicei ungurești și secuii neomenoși, e un vaet și o groază printre românii satelor dimprejur. Zi de zi vin vești de la ei despre jafuri, chinuri neomenoase și ucideri, la care sunt expuși nenorociții, din partea ostașilor republicani. Și în aceeași vreme, foile ungurești din loc și cele din Pesta strigă pînă la răgușeală despre cruzimi, ce ar săvîrși românii asupra ungarilor. Foile acestea au poruncă să ațâțe împotriva noastră și li-e strict oprit să scrie adevărul, să amintească despre vreo cruzime ungurească. Astăzi foaia care nu asmuță, e vîndută românilor. Cu minciuna însă nouă nu ne pot strica. Cu atît mai puțin vor putea să dobîndească ei mila românilor. Cu minciuna însă nouă nu ne pot strica. Cu atît mai puțin vor putea să dobîndească ei mila lumii, după care cerșesc. Lumea cunoaște pe tiranii noștri de ieri. Cu văicăreli nu se poate dobîndi omenia pierdută. În curînd se va face lumină și va vedea lumea de cît crezămînt sunt vrednici ungurii, care ne bârfesc astăzi.

E însă o învățătură pentru noi purtarea ungarilor. Ei zic: noi vrem să lăsăm să vină armata lui Ferdinand, dar cu voi românii de la noi vrem să trăim de acuma în frăție. Vedeți frăția ungurească, voi românii, care vă încredeți în cuvîntul lor. La gări, în tren, de te simt că ești român, te bat, de te schilăvesc, și te desbracă. În piața din Oradea se vînd albituri și haine de ale sătenilor noștri. Mai dăunăzi soldații lor au împușcat în tren un om cu suman, crezând că-i român. Cînd au aflat că-i ungar, foile au scris că voia să fure, de aceea l-au împușcat.

Preoții noștri din satele unde ține tabără armata ungurească au fost jăfuiți. Sărmanii pribegesc, cu familiile, prin orașe. Dar nici la oraș nu li-e sigură viața. O spun pe față, că-i caută să-i omoare. În satele lor mor copii nebotezați și morții se îngroapă fără preot, ca vitele.

Cetiți ce-au făcut cu biata Mina Popa din Bratca.

Pe învățătorul **Vasile Filip** din Bogeiu l-au prins ostași secui și l-au dus în bățăi la Marghita, **iar aci l-au chinuit pînă ce a murit în mîinile lor.**

Pe stegarul **Ioan Mangra** din Holod l-au bătut cu patul puștii, pînă când l-a năpădit sângele pe gură și pe nas. Apoi l-au bătut cu o botă, pînă când a leșinat, pe urmă i-au luat banii și tot ce avea în ladă.

Pe notarul **C. Stupar** din Măgești l-au jefuit, făcându-i pagubă de 60.000 coroane. El și-a scăpat viața cu fuga.

În Beiuș au jefuit pe avocatul dr. **I. Ciordaș**. În Oșorhei pe notarul **I. Gherlan**.

Pe inginerul silvic **Ioan Comaniciu**, slujbaş al statului unguresc, l-au luat din familie de la Sebeșu Mare și l-au adus între baionete și batjocuri la Oradea la comandă, unde comandantul, firește, l-a eliberat la moment.

Pe avocatul dr. **Iuliu Chiș** din Marghita l-au purtat trei zile pe la Carei și Oradea între înjurături și torturi. Cînd l-au lăsat la Oradea i-au spus, că de va spune ce i-au făcut, sau de se va întoarce acasă, îl omoară.

În Oșorhei au pușcat pe fereastră după preotul și preoteasa. Avem la mîna gloanțele dum-dum care s-au oprit în păretele din odaie.

Din satele de pe Valea Crișului ne vin plîngeri, că poporul e gol și în doaga foametei: soldații unguri i-au desbrăcat de haine și le-au furat toată truda de hrană ce aveau.

Pe gardistul **Vasile Chiș** din Chișlaz l-au legat și l-au bătut pînă când au rupt o pușcă asupra lui. Au vrut să-i scoată ochii cu baioneta. Unul mai omenos l-a scos din mîinile tovarășilor săi.

Cetim în „Gazeta Poporului” că în comuna **Bologa**, lîngă Huedin, au ucis, ca niște sălbatici, șase români de acolo, după ce i-au ciungărit. Iată numele lor: T. Potra, I. Breazda, S. Pămîntăș, D. Baci, G. Urs și Maria Potra.

În comuna **Poeni** au prins pe săteanul George Tamaș - om numai cu o mână, pentru că cealaltă a pierdut-o în război pentru țara ungurească - și l-au dus afară din sat, unde l-au îngropat în pământ până la grumazi. Apoi l-au împuns într-una cu baioneta. Când era mai mort, au chemat la el pe părinții săi, și în fața lor l-au împușcat.

Nu vă mai înșirăm păcatele lor strigătoare la cer. E destul pe astăzi.

Astea-s fapte de-ale ungurilor și totuși ei strigă în lumea mare, că noi îi belim.

Și acest neam ne spune: români, noi vă iubim, rămîneți cu noi. Vom trăi lalolaltă ca-n rai.

Ba, Doamne scapă-ne de ei!

(*Tribuna Bihorului*, 1919, nr. 7, p. 4)

12

Protocol

luat la 4/17 febr(uarie) 1919 în Oradea mare, cu subscrisul

Se prezintă învățătorul ort(odox) român din Iteu, Arsenie Bogoșan, și predă următoarele:

La 1/17 febr(uarie) a.c., a.m., la 9 oare, preotul gr(eco) cat(olic) român din Dijir, Mihai Dănilă, ca de obicei se ducea la piață, la Marghita. Preotul era în Iteu, când de cătră Marghita fugiau români cătră casă, zicînd că nu se poate merge la piață, că vin ostașii unguri cu gendarmii.

Observ că gendarmii sunt călăuzii secuilor.

Primarul din Iteu, auzind despre aceasta, n-a voit să lase preot să meargă nicăiri și așa el a fost în Iteu. Preotul Dănilă era chiar la pod, cînd au venit secuii și l-au întrebat că cine e dînsul?, a spus: sunt preot român din Dijir. Atunci au început să-i deie cu patul puștii și l-au pus întră ei (ei erau 120 inși, toți înarmați cu granate, etc) și l-au dus în Dijir, unde lucrul cel dintâi le-a fost să jefuiască casa preotului. După ce au jefuit toate, haine, slănină, etc. Și, după ce le-au pus pe car, s-au retras secuii cu preotul Dănilă, care sosind în hotarul din Iteu, la pămîntul primarului Forgacs, era plin de sânge pe cap, la față, etc. Lângă căpița primarului Forgacs l-au bătut săcuii pe preotul Dănilă din nou și, culcîndu-l la pămînt, l-au pușcat între piept și foale. Martor la acest fapt este păcurarul primarului Forgacs, căci alții n-au cutezat să fie acolo. Omorîndu-l, i-au furat ciasul, ba încă și degetul i-au sucit, ca să poată fura și inelul de pe el. Săcuii erau cu oficerii lor. Încă aceștia pușcă mai aspru.

Fiind preotul mort, l-au pus pe un car și l-a dus un om din Iteu în Dijir. Atunci, apoi, oficerul secuilor a intrat într-o casă, a luat ceva protocol și l-a silit pe primarul Forgacs să subscrie, dar, spune Forgacs că nu știe ce a subscris, nici n-au cetit protocolul înaintea lui. Observ că 800 cor(oane) bani, cari au fost la preotul Dănilă, oficerul secuilor i-a predat primarului Forgacs. Acestea au fost vineri.

Sîmbătă la 2/15 febr(uarie) a.c., sara, eram acasă, cînd vine un copil să merg la casa lui Scrobuț, că ne așteaptă niște secu. Am voit să merg, neștiind despre hotărîrea lor, dar copilul care a venit după mine, mi-a spus să nu merg, că vreau să mă omoare. Așa am voit să merg din locuință, la via mea, unde am casă, dar n-am putut trece (era noapte bine, după 7, pe la 8 oare seara), fiind, în jurul pădurii prin care treceam la vie, vre 10-20 secu, cari fluerau pe acolo. Așa, apoi am mers până pe la 9 oare în mormîni, stăteam acolo culcat. Mai târziu, am mers prin grădină acasă, am luat punga cu 400 cor(oane), să merg de acasă, că secuii vreau să sfârșească cu mine. Atunci, noaptea, după ce am stat mai mult de oră într-un mormînt săpat de jumătate, am plecat pe la Cohan, Chiribiș, etc., pe jos, cătră Oradea și nici nu mai merg acasă, căci am informațiune sigură, că ei vreau să mă

omoare.

Secuii pușcă și cu granate prin sat, și jefuiesc tot ce află și duc toate carele la oficerii lor în Marghita. Jefuitura o fac ei sub pretext că caută haine ostășești și arme și, dacă nu află, apoi pe oameni îi bat pînă ce iese sânge din ei, și tot fură ce este în casă.

Vasile Filip - după cum am auzit - încă și astăzi este neîngropat în morga din Marghita.

Tot ținutul Marghitei este jefuit și terorizat. Noi acolo perim. Declar însă, că până cînd vor fi secuii în Marghita, spre cea mai mare durere a mea, nu voi merge la postul meu.

Protocolul, după cetire, se subscrie, cu observarea că la Conziliu n-a mers jelbuitorul, fiind de tot bolnav la picioare, de 70 kilometri făcuți pedestru, și e imposibil să suie treptele.

D.c.m.s.

Înaintea noastră:

Andrei Horvath,

protopop

Ioan Ursău,

înv(ățător)

Arsenie Bogoșan,

înv(ățător)

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 261/1919, f. 1-2)

13

Nr. 654/C. pres. 1919

Onoratlui Consiliu Național

Oradea-mare

Pentru luarea de măsuri în cauza brutalităților săvîrșite de protopretorele din Tășnad și a armatei săcuiești postată în acel orașel față de inteligența română din cercul Tășnadului.

În 15 I.c., la miezul nopții, a fost deținut de săcui proprietarul Georgiu Fülepe din Santău, com(itatul) Sălagiu. În ziua următoare, duminică dimineața, au fost deținuți înv(ățătorul) Iosif Cosmuța și Georgiu Molnar, proprietar. După masă a fost deținut Demetriu Coroian, protopop, espuși fiind aceștia la tot felul de maltratări. Pe protopopul coroian l-a palmuit peste față în mijlocul străzii, în prezența comunei întregi.

În Tășnad, acești martiri naționali au fost împușcați cu pietri. Lui Georgiu Molnar, fiindu-i bolnavă soția pe patul de naștere, nici atât timp nu s-au dat, ca să poată trimite după medic, care era în criză. În cauză, a telefonat la protopretore, ca să fie eliberat atât timp pînă va scoate medicul afară, în comună, la bolnavă. Pretorele i-a răspuns, că cauza nu se ține de el, ci de comandantul săcuilor.

Comandantul săcuilor, Cirner, i-a răspuns că nu știe de cauză. Și, după mai multe rugări l-a mîngîiat, că peste 3 zile va trimite o comisie, ca să cerceteze cauza, din ce nu s-a ales nimic.

Susamintiți(i) sunt deținuți în presinte în Tășnad, după unele versiuni ei însă au fost transportați la Dobrițin.

În 17 I.c. au voit să dețină, cu 12 jandarmi, în frunte cu protopretorele Santa, pe preotul și protopopul Vasile Pățaș, Constantin Alb, învățător, Gheorghe Fogaș, comdt. Gardei naționale, Valeriu Mezei, învățător diplomat din comuna Hotoan, care cu toții s-au refugiat. Că, ce e cu familiile lor nu se știe.

Hotoan, la 17 februarie 1919

**Constantin Alb, m.p.,
notatriul consiliului comunal**

Tot acestea le predă și dl. Gheorghe Kiss, din Magyarkéc.

George Kiss, m.p. preot gr. cat.

Oradea mare, la 24 februarie 1919

[Ștampila: „C.N.R. Oradea Mare și Bihor”]

Pentru conformitate
Secretar **Sfurlea**

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 314/1919, f.

14

Ad. 40/1919

Venerabil Conzistor

Cu regret, dar trebuie să adăug la Golgota românilor ort(odocși) din tractul meu, următoarele fapte:

Preoți de pe Bargău, din parohiile Soldăbagiu, Margine, Iteu, precum și învățătorii de acolo, au fost nevoiți a-și lua în cap, de groaza atrocității secuilor. Preotul din Margine **a fost desbrăcat chiar în mijlocul serviciului divin: fiind silit, în duminica de 3/16** febr. a.c., a întrerupt serviciul divin.

Preoții, învățătorii, ba chiar și poporul este maltratat în chipul cel mai neuman. Jalbele lor, de altfel, sunt date la Conziliul Național Român din Oradea Mare. Într-astfel de împrejurări, parohiile **Abram, Chiribiș, Iteu, Suiug, Margine, Satutulbarb, Soldăbagiu** - astăzi sunt fără preoți și învățători.

Chiar astăzi mi-a venit la cunoștință, că și preoții din parohiile de cătră Tileagd se pregătesc a se refugia, ajungând o ceată de bandiți înarmați cu bombe și puști până la Săcădat, unde jefuiesc, bat oamenii, ucid pe toți cei care le stau în cale. Preotul din F. Oșorheiu, după ce o noapte întreagă a fost terorizat cu pușcături înaintea ușei de la curte și după ce i-a(u) spart toate ferestrele, stă cu familia sa în Oradea Mare.

După semne, dacă mai stăm așa vre 14 zile, în 60 parohii din tract nu voi avea nici un preot și învățător.

Unde ești, doamne, să dai în ticăloși?!!

Oradea Mare, la 4/17 februarie 1919

Andrei Horvath,

protopop

(A.N.R., fond Ep. Ort. Rom. O., dos. 407 f. 420)

15

Proces verbal

Luat în localitatea oficioasă a C.N.R. din Oradea Mare și Bihor la 18 II st. N., în cauza atrocităților făcute din partea săcuilor din Marghita, în comunele Abramul superior, Deda, Almaș, Suiug, Margine.

De față au fost subsemnații.

Se prezintă Alecsandru Mărcuș, preot, Eugeniu Drimba, învățător, și Vasiliu Lengyel, mașinist, din Margine, și predau următoarele:

În 14/27 ianuarie a.c. s-a prezentat în comuna Margitta Reg. 24 al săcuilor. Îndată după sosire au cutreierat satele noastre românești, începând cu Abramul superior, postați în 2-3 nr., au intrat în casele românilor noștri, cerând lapte și alte alimente. Martori: Georgiu Sabău și Georgiu Murășianu, locuitori în Abramul superior.

În Abramul superior au întrebat dacă este preot în sat și steag rom(ânesc)? În ziua aceasta n-au făcut nimănui nimic. Tot cu ocaziunea ceasta am știricit cari sunt comunele românești. De aici au mers în comuna Deda, unde au atăcat pe Francisc Terdic, comandantul gardei naționale române din loc; făcând soldații larmă mare, preotul Terdic, fiind în școală, a ieșit să vadă ce se întâmplă; l-au amenințat, ținând pușca cătră el, să meargă în școală.

Mai departe, au bătut cu pușca pe Petru Ienciu și pe alții, pe unii pentru că nu i-au salutat, pe alții pentru că au făcut serviciu în garda națională română. I-au dezbrăcat de haine și i-au lăsat în pielea goală.

De aici au mers la Almaș. Au dispus la judele comunal să omoare un bou, să le dea vin, să beie. Primarul i-a împărțit pe la căși și le-au dat de mâncat și de băut. Eri au bătut pe mai mulți, au rupt 4 puști de ei, au jefuit haine și alte.

De la Almaș au mers la Suiug, au întrebat momentan despre steag. Locuitorii din Suiug, fiind înspăimântați de atrocitățile ce-au făcut în alte sate, au predat steagul. Secuii s-au spurcat în steag și au zis că, dacă va fi România Mare, o fi bun și așa, iar dacă nu, o fi bun de obială.

Prin Satulbarbă și Săldăbagiu numai au trecut, pușcând prin sat.

În 15/28 ianuarie s-au prezentat 5 sacui înarmați în comuna Margine, ducând 2 cai ai preotului din loc, împrumutați de la stat. În 7 faur, au venit în comuna Margine peste 100 de sacui, au mers din casă în casă, luând de la fiecare haine, slănină, pâine și tot ce au aflat la mînă. Au luat țintă pe preot, învățător, comandantul gardei Vasilie Lengyel și pe Florian Fritea. De la preot au pretins să predea cele 50 de puști și 2 mitraliere, amenințat fiind preotul că le-a împărțit prin comună, dar, nefiind aceste în comună, nu li s-au dat. Umblînd din casă în casă au strîns hainele și mâncărurile sătenilor și le-a dus cu sine. Pe Ilie Negrău și pe soția lui Vasilie Lengyel i-au bătut, pe cel dintîi pentru că n-a știut spune cine e comandantul gardei iar pe cealaltă pentru că n-a putut să dea lista gardiștilor.

În 3/16 februarie s-au prezentat în comuna Margine 2 soldați sacui, dintre cari unul în acompanierea lui Pavel Miculiciu, locuitor din Margine, a venit în biserică și a pretins de la preot să se dezbrace din hainele bisericesti și să-l urmeze. Silit fiind, am satisfăcut. Ajuns la locuință, mi-au descoperit că au dispoziție de a mă duce la Marghitta. Enarînd starea în care mă găsesc și împrejurările nașterii, că a doua soție mi-a murit, iar băieți am 6 la număr și, după ce le-am dat de mâncat și beut, apoi și bani, s-au depărtat.

Învățătorului Eugeniu Drimba, din Margine, i s-a spus din partea a lor 2 sacui că, dacă îi scumpă viața, să nu rămână acasă și să părăsească comuna, asemenea și comandantului

gardei române, Vasilie Lengyel. După toate aceste, noi, subscrișii, am părăsit comuna.

În comuna Popești (Papfalva) au stat săcuii o săptămână, au bătut pe țărani, pe preot, și i-au jefuit. În Ciutelec, pe **Ioan Mierea**, comandantul gardei române, l-au bătut până la moarte, numai la intervenția doamnei l-au eliberat. Zace în pat, greu bolnav.

D.c.m.s.

Dr. German

Alexandru Mărcușiu, preot român
Eugeniu Drimba, învățător gr. ort(odox)
Vasilie Lengyel, mașinist

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 283/1919, f. 1-2)

16

Ad: 535/C.pres.1919

Onorat Consiliu!

În cauza uciderei brutale a învățătorului din Bojeiu, Vasile Filip, referez că insinuarea antistiei comunale din Marghita, înaintată procuraturei din Oradea-mare, sub n(umărul) 2080/1919, ü.sz. în extras sună astfel:

Pe învățătorul din Bojeiu, Vasile Filip, soldații săcui, în odaia lor de vară, l-au bătut și, în urma acestei bătăi, a murit, sângărînd intern.

Raportez totodată că, după informarea privată, săcuii deja în hotelul Marghita au început a-l bate pe Filip, pentru că ar fi zis că nu fac bine cînd maltratează, ba chiar și bat și omor oameni nevinovați.

Aici, în hotelul Marghita, ar fi fost de față, ca martor, un profesor de dans din Marghita, al cărui nume nu-l știu.

Oradea-mare, 20 faur 1919

Cu stimă:

Ioan Sfurlea,
subst(itut) ref(erent)

(A.N.RS., fond C.N.R. Bihor, dos. 232/1919, f. 5)

17

Consiliului național român în

Oradea mare

În 11 februarie au intrat săcuii în comuna Satulbarbă, sub pretext că ei recvirează arme și veștmânte. Cu care ocazie, m-au cercetat și pe mine, voind să mă ducă cu ei, deoarece preot în comună n-a fost.

Eu i-am întrebat, că pentru ce voiesc să mă ducă; ei au răspuns, că agit poporul. La aceasta eu, prin Gavril Cheregi, am dovedit că nu agit poporul, căci numai viind în comună și bună cale, nici nu cunosc poporul. Dânșii, de astă dată, mi-au dat pace.

La săptămâna numai decăt, la ora 10, vine părintele Mărcuș și învățătorul) Drimba la mine, zicînd că și acum sunt acasă, căci pe ei i-au căutat și au zis că vin și pe noi. Atunci eu m-am refugiat în Sălagiu. În ziua proximă m-au și căutat. Femeia li-a zis, că sunt la părinți.

Atunci, ei ducându-să, suduindu-mă, până la câteva zile iar au venit la mine. Dar nici atunci nu m-au aflat acasă, căci de o săptămână eram refugiat pe unde mi-a jutat bunul D-zeu.

Dânșii au întrebat că de ce nu stau acasă, că mi-ar da pace, numai pielea vor trage după mine. Femeia mea i-a întrebat, că pentru ce, căci eu numai acum am venit în comună. Dâșii au răspuns pentru că sunt învățător român. Femeia mea a rămas în cea mai rea poziție, căci pe dânsa nu o am putut aduce.

Fiindcă să apropie lucrul de câmp, aș avea acasă să conduc toate, ca să am ce mânca pre viitor.

Deci eu, ca învățător începător, nu pot să mă mut aicea, rog Consiliul național român să se îngrijească cât de curînd să putem merge, adecă să pot merge acasă.

Oradea Mare la 12/25 februarie

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 339/1919, f. 1)

18

Oradea-mare, la 27 febr. 1919

Onoratei
Comandă a Gardei Naționale Române
în
Oradea-mare

Subscrisul, am onoare a insinua că, atât garda din Brusturi, cât și garda din Spinuș, la 24 febr. a.c., au fost desarmate din partea săcuilor. Desarmatorul din partea săcuilor a fost subloc(otenentul) Kiss Aladar, trimis de la comanda săcuilor din Margitta. Din Brusturi a luat la sine steagul național român, bătându-și joc de el, l-a pus la vânzare, cu următoarele cuvinte: „ki ad többet érte?”*****. Tot așa s-a purtat și în comuna Spinuș, din care comună încă a confiscat steagul.

Susnumitul subloc(otenent) a ținut apoi o vorbire, în ambele comune poporului, accentuînd, în vorbirea sa, că noi suntem frați cu ei și numai pentru aceia a desarmat garda noastră, că ei cu armele luate de la noi voiesc să bată îndărăt pe români, cari numai pentru aceia voiesc să vină la noi, ca să ne bage în jugul boierilor din România Mare, accentuînd că acolo o să avem o soarte foarte grea și insuportabilă. Mai departe a atârnat poporul cu aceia, că preoții români și învățătorii au vîndut toate satele române cu o mulțime de milioane la adunarea din Alba Iulia, agitându-i să-și alunge preoții și învățătorii lor.

Săcuii se poartă într-un mod foarte necinsit. Pe românii, care nu știu vorbi ungurește, îi bat și chinuiesc, jefuiesc. Felul cel mai nou a jefuirilor e că, sub pretextul că caută arme pe la locuitori, duc toate ce le vine la mână, îndeosebi alimente și, ca să nu poată zice nimenea că nu le duc cîste, solvesc câte 2-3 coroane (de exemplu, pentru un porc gras).

***** Cine dă mai mult pe el?

Înștiințez mai departe, că în 25 febr(uarie) a.c., dimpreună cu subloc(otenentul) Alexandru Pățaș, am plecat în secție. Legitimare necesară pentru călătorie pînă la Mezötelegd(Tileagd) am avut chiar de la Comanda săcuilor din Oradea mare, și totuși, am fost deținuți și exortați de la gara din Mezötelegd, la comanda din Mezötelegd. Am fost ascultați de comandantul batalionului de acolo cu numele Strinovics, subcolonel, care a tratat cu noi într-un mod foarte fin.

Văzînd că avem legitimarea necesară, ne-a eliberat. De notat e că colonelul a întrebat pe soldații cari ne-au escortat că pentru ce ne-au deținut? Ei au dat următorul răspuns: „Azért tartóztattuk le mert kutya alahok az Anyuk Istend es most ki akarjuk, irtani még a magvukat is”*****.

Vice-colonelul, după ce a depărtat sentinela de lângă mine, a dat următorul răspuns: „Nagyon legénységemmel nem birok. Kénytelen vagyok, utánok engedni mindent, mert kulömben nekem gyülik meg velök a bajom”*****.

În secția Sălard, garda e pe loc și azi, face serviciu fără arme și pe mai departe. Sunt plătitți pînă în 20 febr(uarie) a.c.

Iosif Horvath,
locotenent
comand(antul) secției

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 355/1919, f. 1)

19

Nr. 68/919

Venerabil Conzistor!

În baza rapoartelor în scris și verbale ale preoților din tractul meu, cu regret raportează că preoții și învățătorii din parohiile: Alparea, Chișlaz, Făncica, Iteu, Marginea, Oșorhei, Satulbarbă, Soldobagiu, pentru apărarea vieții lor, au fost nevoiți să se refugieze dinaintea urgiei secuilor turbați.

Acum deci dintre 61 biserici - cu parohiile vacante - sunt fără preoți următoarele: 1. Abramul Superior; 2. Chiribiș; 3. Alparea; 4. Chiraleu; 5. Chișlaz; 7. Cotiglet; 8. Dornișoara; 9. Făncica; 10. Hidișelul de Jos; 11. Iteu; 12. Margine; 13. Oșorhei; 14. Fughiu; 15. Păușa; 16. Satulbarbă; 17. Sântelec; 18. Soldobagiu; 19. Suiug; 20. Stracoș; 21. Voivozi; 22. Cuzap. Deci mai mult de 1/3 parte.

Așa stare mizerabilă avem noi, avînd un păcat, că suntem români. **Quo usque tandem...?**

Oradea Mare, la 15/28 februarie 1919

***** I-am arestat fiindcă sînt cîini de valahi, Dumnezeuul mamei lor, iar acum vrem să stîrpim și sămînța lor.

***** Regret, domnilor, că s-a întîmplat un asemenea incident neplăcut, ia, vedeți și voi că nu pot stăpîni soldații. Sînt nevoit să las totul după ei, fiindcă altminteri mi se adună necazurile cu ei.

Andrei Horvath,
protopop

(*Ibidem*, f. 433)

20

Consiliul Național Român

în Oradea-mare

Aducem la cunoștința consiliului Național Român, că intelectualii români, cari au luat parte la adunarea națională română din Alba Iulie, ținută la 1 Dec(embrie) n. 1918, precum și cei ce au format sfaturile naționale și gardele naționale române, respective au fost în propagandă națională în comunele de pe Crișul Repede, sunt luați la listă de bandiții unguri (de garda roșie).

Despre noi, subscrișii, au făcut întrebare și ne-au cercat în comuna Aușeu, dar acolo nu ne-au găsit. La arândașul evreu Solomon Mór, din Aușeu, au arătat lista prescrișilor, cu aceea amenințare că au să ne găsească în Oradea-mare și ne vor executa.

Tot aceasta o aflăm dintr-o altă sursă, cu aceea că insinuarea s-a făcut din partea familiilor ungurești și evreiești din comuna Gheorghie (Körös gégegy).

Pentru asigurarea vieții, am fost siliți a părăsi Oradea-mare și a fugi pe teritoriul ocupat de trupele române.

Oradea-Mare, la 1 martie 1919

Petre Dejeu, profesor

Petru Cepleu,

subloc(otenent)

(A.N.R., fond C.N.R. Bihor, dos. 351/1919, f. 1)

Cf. FAUR, Viorel. Generația Marii Uniri: Evenimentele din Bihor decembrie 1918 – aprilie 1919. Oradea, Fundația Culturală Cele Trei Crișuri, 1993, p.19, 38, 41, 54, 56-7, 61, 64, 65, 68, 78, 79, 81, 83, 84, 85, 88, 98, 99, 101, 105.

21

Memoriu

Evenimentele revoluționare din anii 1918 și 19-le s-au desfășurat în comuna noastră Ciutelec, după cum urmează:

La finea lui octombrie 1918, ca în toată fosta monarhie și în comuna Ciutelec soseau

soldați, veniți de pe diferite fronturi, cu sufletele pline și infiltrate cu idei revoluționare. Conducători(i) de atunci unguri, cu cele 30 de familii ce locuiesc în comună, văzând timpul oportun de a face teroare contra românilor locuitori din comună, au înființat gardă ungurească, sub oblăduirea domnului Wertheinstein. Această gardă era constituită din 12 oameni și comandant era Perge Emeric, fost magistrul poștal. În acel timp, la Pădurea Neagră, respectiv în Munții de aramă, erau niște turme de porci. Din acestea, locuitorii de pe Valea Bistrei au dus câte 1-2 porci fiecare, pentru sine. Era(u) destule motive, în baza asta, ca să dețină și să maltrateze pe români nevinovați, pentru furtunile făcute de slovaci din Budoii și Borumblaca.

Pe timpul acesta s-a constituit în reședința de plasă Mărghita, o gardă judeo-maghiară din niște bandiți, cari au venit și pe la noi, desfătându-se prin desfrâu și violență contra tot ce era român. Acești gardiști, sub conducerea lui Perge Emeric, fost magistrul poștal, din dispreț și batere de joc au împușcat pe 2 români, pe Teodor Magdaciuc și pe Șorca Ion; pe Magdaciuc l-au împușcat la judeul Ițig în curte, pe Șorca l-au împușcat în casa lui proprie în curte. Opiniunea publică spune că Perge, fost magistrul poștal, s-a împușcat. Dovedi nu știe nimeni. Am făcut, pe atunce, dezmințiri la parchet, la gendarmerie, însă nu s-a făcut nici o urmărire în chestie.

Subsemnatul, am sosit acasă din Ucraina la 20 Novembre 1918. Întrucât, pe de o parte văzând debandada și de altă parte fără(de)legile cari trebuie să le suferim noi, românii, și teroare(a) (dez)lănțuită contra noastră, am înființat garda națională română și sfatul național român. Primul act de serviciu a fost că am desarmat și dizolvat garda ungurească. **Am înființat sfatul național român în comună.** De la 10 noemvrie 1918 până la 12 ianuarie (1919) a venit la Marghita un batalion de unguri, care a fost alungat de români de la Zalău. Acest batalion de bandiți a cutureierat toate satele românești din plasă. La 20 ianuarie 1919 a venit și în comuna noastră o patrulă din 54 secui și 4 oficeri, sub comanda locotenentului Niculae Székely, a făcut împrejurul comunei noastre cordon, pe locuitori maltratându-i și jefuindu-i după plac. Garda noastră a fost desarmată și disolvată. Pe mine m-au deținut. Am fost jefuit (de) haine, bijuterii și bani, în valoare de lei 80.000. Am fost escortat la postul de jendarmi din comuna Popești, unde am fost bătut în mod barbar. La această bătaie au luat parte toți cei 54 secui cu locotenentul Székely Niculae și plutonierul Palfalvi Iosif, șeful postului de jendarmi din Popești. La 3 zile, la intervenția sfatului național Oradea, de sub conducerea lui Pop Coriolan, am fost eliberat, cu condițiunile de eliberare, că medicul nu mi-e permis să îl consult, nu mi-e permis să epistolez cu nimeni, să nu mă ocup cu politica, din curtea mea să nu ies afară, luând proces-verbal și am fost pus sub controlul postului de jendarmi și primăriei Ciutelec.

Cu ocaziunea acestor scene, au mai bătut (pe) gardistul Baliban Ștefan Paul din Ciutelec. Pe cât timp am stat în pat, veneau patrulele, în fiecare zi, la patul meu, salutându-mă cu expresia: „Da mai trăiești, câine, că tot noi ți-vom stinge lumina”. La 12 februarie 1919, în ziua când au omorât secuii pe părintele Dănilă Mihaiu din comuna Dijir, seara, mi s-a avizat de la Marghita ca să plec de acasă, pentru că vin secuii ca să mă omoare. Am plecat noaptea, trecând în județul Sălaj și, peste ambele fronturi, în Transilvania. De acolo am venit cu armata română la Paștele aceluia an. Cu ocazia luării imperiului, la noi în comună a sosit un domn locotenent (a cărui nume nu-l știu) din Regimentul de infanterie 85, cu o patrulă din 20 oameni. Bucuria populația (din) comună a fost mare.

În același an, în timpul lui Béla Kuhn, până a înainta Armata Română pe aceste plaiuri, întronându-se comunismul la noi în comună, Consiliul comunal a fost constituit din următorii:

Preș(edinte) **Mag Pavel**, secretar **Dallai Florian**, membri: **Cianadi Francisc**, **Papciuca Anton**, **Piștuca Ioan**, **Brindea Gheorghe**.

La ordinul Prefecturii județului Bihor nr. 640/1934 și în aceea stipulare întrebările d-lui director de liceu Gojdu, Teodor Neș, cu mare respect raportează următoarele:

Nr. crt.	Bucăți	Descrierea bunului	Valoarea Bunului (lei)
I. BUNURI IMOBILE			
A. Locul de casă și casa cu dependențele.			
Casa clădită pe locul de casă în suprafață de 800 stg. situat în vatra comunei Ciutelec împreună cu dependențele, după cum urmează:			
1.	1	Casa compusă din patru camere zidită din lemn și acoperită cu sindrilă împreună cu locul de casă	600.000
2.	1	Bucătărie de vară zidită din lemn, compusă din 1 una cameră, acoperită cu țiglă, la subsol, pivniță zidită din piatră	200.000
3.	1	Grajd zidit din cărămidă ne arsă, acoperit cu țiglă, compus din două încăperi.	300.000
4.	1	Cocina pentru porci cu 2 despărțituri construit din lemn acoperit cu stuf	30.000
5.	1	Fântână în curte clădită cu piatră.	20.000
B. Grădini.			
6.	3	Trei grădini în suprafață de 1 Jug. 800 stg. în vatra comunei Ciutelec, plantate în parte cu pomi fructiferi: meri, peri, nuci, gutui, caiși, pruni	200.000
C. Teren Arabil.			
7.	1	Teren arabil în locul numit „Deal” pe cari se află plantați 60 buc. nuci pe rod, meri, peri, pruni, cireși, caiși în suprafață de 6 Jug. cadastrale	600.000
8.	1	Pe terenul de mai sus se află construită o casă compusă din două camere și grajd, zidită din cărămidă ne arsă și acoperită cu țiglă	400.000
9.	1	Teren arabil în locul numit „Lazuri” pe cari se află plantați cca. 200 pruni, meri și nuci, în suprafață de 8 Jug. cadastrale	800.000
10.	1	Teren arabil în locul numit „Dealul rusului” în suprafață de 3 jug. cad	300.000
D. Vie.			
11.	1	Teren cu vie în suprafață de 2 jug. vie altoită, în locul numit „Coasta mare” plantată cu 50 pruni, 2 nuci, 10 cireși, 5 gutui, via pe rod	200.000
De reportat			3.650.000
E. PĂDURE.			
12.	1	Teren împădurit în punctul numit „Rovină” în suprafață de 10 jug. cad. în valoare	1.000.000
13.	1	Din comunitatea de avere Urbarială a comunei Ciutelec, dreptul de pădure și pășune în suprafață de cca. 2 jug. Imobilele menționate mai sus se află situate în hotarul comunei Ciutelec, conform specificărilor din cartea funduară a acelei comune.	100.000
Total bunuri imobile			4.750.000

Nr. crt.	Bucăți	Descrierea bunului	Valoarea Bunului (lei)
II. BUNURI MOBILE			
A. Inventar Agricol. Unelte și mașini, și materiale.			
1.	2	Două căruțe țărănești	160.000
2.	1	Un plug de fier complet	10.000
3.	1	Una grapă de fier	5.000
4.	1	Un tăvălug din lemn	4.000
5.	1	Una mașină de semănat cu mâna	10.000
6.	1	Un trior pentru selecționat semințe	50.000
7.	1	Un jug pentru boi	2.000
8.		Diferite unelte agricole: sape, coase, lopeți, casmale, topoare etc.	5.000
9.	5000	Cinci mii buc. cărămidă nearsă	10.000
10.	20	Douăzeci buc. scânduri din lemn tare de 4-6 m. lungime 25-30 cm. lățime	12.000
11.	15	Cinsprezece buc. stupi sistematici	40.000
12.		Diferite unelte pentru stupărie	5.000
13.		Războiu pentru țesut pânză cu anexele lui	5.000
B. Produse agricole recoltate și nerecoltate			
14.		Grâu 300 kgr.	4.000
15.		Ovăz 300 kgr.	2.000
16.		Orz 200 kgr.	2.000
17.		Trifoi de sămânță netreierat 10 căruțe cca. 660 kgr. sămânță	50.000
18.		Fân 8 căruțe	34.000
19.		Trifoi, 6 căruțe / furaj /	30.000
20.		Paie de grâu, 14 căruțe	20.000
21.		Paie de orz, 5 căruțe	8.000
22.		Paie de ovăz, 5 căruțe	8.000
23.		Floarea soarelui semănată pe o suprafață de 2 jug. cad. și nerecoltată cca. 800 kgr.	16.000
24.		Fasole Soia semănată, pe jumătate jugăr cca. 300 kgr.	50.000
25.		Porumb semănat pe o suprafață de 4 jug. și nerecoltat cca. 10.000 kgr.	160.000
26.		Fasole 200 kgr.	4.000
27.		Mazăre 100 kgr.	2.000
28.		Varză 800 căpățâni și diferite zarzavaturi și cartofi, nerecoltate	10.000
C. Inventar și produse viticole.			
29.	12	Butoaie 12 buc. cu o capacitate totală 40 hl.	80.000
30.	5	Căzi 5 buc. cu o capacitate totală 22 hl.	40.000
31.	1	Presă de vin / teasc / acționată cu mâna	50.000
32.		Rachiu de prune 100 litri	10.000
33.		Recolta de struguri de pe 2 jug. vie evaluată la 20 hl. vin, rămasă ne culeasă	40.000
De reportat			893.000

Nr. crt.	Bucăți	Descrierea bunului	Valoarea Bunului (lei)
III. MOBILIER			
D. Mobilier			
34.	3	Mese din lemn de nuc lustruite.	70.000
35.	6	Mese din lemn de brad	18.000
36.	4	Garderobe / șifoniere /	80.000
37.	6	Paturi din lemn tare	30.000
38.	10	Scaune	20.000
39.	1	Dormeză	15.000
40.	1	Mașină de cusut Singer	40.000
41.	1	Bibliotecă, cărți 300 volume, mobilier, 1 colecție de timbre poștale 1500 buc. / streine, cărți de literatură, bisericești cu litere cirile, cărți de știință	300.000
42.		Diferite lăzi și valize	15.000
43.		Vase de bucătărie, cratițe, oale și altele diferite obiecte, precum și mobilier	50.000
44.		Cazan pentru fiert rufe, din tuciu	10.000
45.		Veselă completă pentru 12 persoane compusă din farfurii, cești, tacâmuri complet,	120.000
E. Obiecte de îmbrăcăminte, lenjerie, haine de pat etc.			
46.	16	Perini cu puf de gâscă 1x1	50.000
47.	24	Fețe de perini	60.000
48.	4	Plapume noi	40.000
49.	4	Saltele pentru paturi	14.000
50.	12	Cearceafuri de pânză de casă	24.000
51.	4	Cearceafuri de Americă	12.000
52.	4	Fețe pentru plapumă	16.000
53.	2	Pături de lână	6.000
54.	6	Pături țesute în pânză de casă	5.000
55.	6	Mileuri	10.000
56.	6	Acoperitoare de pat	12.000
57.	3	Perini mari pentru acoperit, cu puf. 2x8	50.000
58.	6	Fețe pentru perini de acoperit	30.000
59.	12	Fețe de masă	36.000
60.	24	Șervețele	6.000
61.	100	Ștergare diferite	50.000
62.	6	Perdele	18.000
63.	50	Saci de câneapă	75.000
64.	50	Pânză țesută 50 metri	35.000
65.	24	Batiste	5.000
66.	4	Paltoane bărbătești	80.000
67.	2	Paltoane de damă	50.000
68.	2	Căciuli de damă pentru iarnă	6.000
69.	20	Cămăși bărbătești de zi	60.000
70.	20	Indispensabili	50.000
71.	26	Cămăși de damă	52.000
72.	16	Chiloți	20.000
73.	10	Costume bărbătești	250.000
74.	6	Cămăși de noapte pentru bărbați	12.000
75.	8	Cămăși de noapte pentru dame	14.000
76.	12	Rochii de damă diferite	60.000
77.	6	Șorturi	6.000
78.	8	Basmale	8.000
79.	8	Perechi ghete și pantofi pentru bărbați	25.000
80.	2	Perechi cisme bărbătești	10.000
81.	6	Perechi pantofi pentru dame	18.000
82.	1	Vioară	5.000
De reportat			2.931.000

1. Gardiști au fost în comuna Ciutelec următorii: **Gheorghe Băliban, Mihail L. Băliban, Caba Pavel, Ion Hovan, Gavril Duruș, Ilie Duca, Gheorghe Budar, Ștefan Băliban, Gheorghe Poduț, Gheorghe Brindea, Paul Brindea, Gavril Bumbu, Gheorghe Cristea, Gavril Mag, Gavril Popoviciu. Comandantul era Mierea A. Ion.**

2. Delegat la marea Adunare de la Alba Iulia, 1 Decembrie 1918, a fost **Mierea A. Ion.**

3. Cine a fost arestat, batjocorit sau ucis? **Mierea A. Ion** a fost chinuit, bătut, jefuit de bandele secuiești, după cum am descris mai sus. Omorâți au fost în comuna noastră **Magdaci Teodor** și **Șorca Ion**, după cum am descris mai sus.

4. Garda națională română a fost desarmată de o patrulă secuiască din 54 secui și 3 oficeri, sub comanda locotenentului Nicolae Székely, de la Batalionul care a staționat în Mărghita.

5. Armata română, respectiv o patrulă din 20 soldați, sub comanda unui locotenent de la Reg. Inf. 85.

6. La intrarea armatei, populația a avut o bucurie de nedescris.

Ciutelec, la 27 februarie 1934

Cu stimă,
Mierea A. Ioan,
pensionar, fost plutonier
de jend(armi)

Cf. Flaminia FAUR. Mărturii despre evenimentele din Bihor noiembrie 1918-aprilie 1919 la 75 de ani de la Marea Unire. Oradea: Fundația Culturală Cele Trei Crișuri, 1993, p.49-50. Reproducere din Dosarul Teodor NEȘ, 1934. A.N.R. Direcția Oradea. Col. de doc. Dosar 190, f.66.

22

1.III.1944

INVENTAR

de bunurile mobile și imobile proprietatea lui MIEREA IOAN și soția MARIA născ. BRUKENTHAL, refugiați din comuna Ciutelec, Jud. Bihor, bunuri rămase în aceia comună, din teritoriul cedat.

Scutit de timbru conform D.L. nr. 3078
publicat în Mon. Of. Nr. 276/1943

INVENTAR

de bunurile mobile și imobile proprietatea lui MIEREA IOAN și soția MARIA născ. BRUKENTHAL, refugiați din comuna Ciutelec, Județul Bihor, bunuri rămase în comuna Ciutelec, Jud. Bihor din teritoriul cedat.

Recapitulație:

1. Bunuri imobile lei: 4.750.000

2. Bunuri mobile lei: 2.931.000

7.681.000. adică șapte

milioane șase sute optzeci și una mii lei.

Oravița, la 1 Martie 1944.

Mierea Ioan

Refugiat

23

În baza art. 22 din legea 645/1945 scutit de taxe și timbru.

XI 1945

Onorată Judecătorie,

Subsemnatul Mierea Ioan, domiciliat în comuna Ciutelec, județul Bihor, chem în judecată pe pârâtul Csuba Iosif, domiciliat în comuna Tăuteu, județul Bihor, pentru următoarele.-

În urma Verdictului de la Viena din 30 august 1940, după venirea trupelor ungare de ocupație am fost nevoit a mă refugia cu toată familia din cauza prigoanei naționale, rasiale și antidemocratice deslănțuită de autoritățile ocupante.-

În această situație, în timp ce eu mă aflam refugiat, pârâtul a pus în curgere procesul de sub. Dos.No.P. 1929/1941 al Judecătoriei rurale Marghita, care e judecat în lipsa mea sub ocupația ungară neputându-mă apăra de loc fiind refugiat, obținând astfel cartea de judecată din **XI. 1941**, prin care am fost obligat la plata sumei de 522 pengö capital, dob. 5% dela 9.VI.1941, 20 pengö pentru expertiză, în total 130 pengö cheltuieli, în mod cu totul injust.

În baza acestei cărți de judecată, care în lipsa mea a rămas definitivă, neputând uza de nicio cale de atac fiind refugiat, pârâtul a obținut ordonarea execuției silite împotriva mea și sub **Dos.No.Pk. 440/1942** al Judecătoriei Marghita, sub ocupația maghiară, s-a și ținut licitația judecătorească conform procesului verbal de licitație din 9 aprilie 1942 **și mi-a, a vândut la licitație aproape întreaga mea avere mobilă și inventar agricol menționate în procesul verbal sub poz. 1- la diferiți adjudecatari pe prețuri de nimica**, între cari figurează și pârâtul următor, tot în lipsa mea și fără să mă pot apăra fiind refugiat.-

Având în vedere că potrivit art. 10 din legea 645/1945 din 14.VIII.1945, hotărârile

judecătorești intervenite în orice materie, precum și licitațiunile publice ținute de instanțele judecătorești etc. sunt anulabile dacă partea nu s-a apărut de loc, fiind supusă unor măsuri privative de libertate pentru motivele arătate în art. 1, punctul a, din lege, sau a fost deportată, refugiată ori expulzată, sau dacă a fost împiedicată de a se prezenta, din motive de persecuție națională, rasială sau antidemocratică.-

Având în vedere că hotărârea judecătorească și licitațiunea judecătorească amintite mai sus s-au dat și efectuit în timpul dela 30 August 1940 la 15 Martie 1945, că subsemnatul mă afluam refugiat neputându-mă apăra de loc,- sunt îndreptățit a cere anularea acestora, și în consecință cu onoare înaintez prezenta

Acțiune

rugându-vă să binevoiți a fixa termen de desbatere scurt, la care să fie citat pârâtul personal cu mențiunea de chemare la interogatoriu, apoi după îndeplinirea procedurii legale prin carte de judecată să se anuleze cartea de judecată din **27 Nov.1941** adusă în cauza Dos. No.P. 1926/1941 și licitațiunea judecătorească ținută în baza acesteia, conform procesului verbal Dos.No.Pk. 440/1942 a Judecătoriei rurale Marghita, și a obliga pe pârât și la suportarea cheltuielilor de judecată sub sancțiunea execuției silită.

În dovedirea acțiunii cer chemarea la interogatoriu a pârâtului acviera Dos.No.P. 1926/1941 și No.Pk. 440/1942 și îmi rezerv dreptul și la alte probe.-

Cu stimă:

Mierea Ioan

dom. Ciutelec, jud. Bihor

24

În baza art. 22 din legea 645/1945 scutit de taxe și timbru.

Onorată Judecătorie,

Subsemnatul Mierea Ioan, domiciliat în comuna Ciutelec, județul Bihor, chem în judecată pe pârâții Nylas Francisc, fost primar, domiciliat în comuna Ciutelec, jud. Bihor, și Jedlicska Tiberiu, fost notar, și soția Huszti Margareta, domiciliați în comuna Marghita, județul Bihor, pentru următoarele.-

După Verdictul dela Viena din 30 August 1940, din cauza prigoanei naționale, deslănțuită de ocupații unguri, cari au început ridicările în masă a românilor, vizat și urmărit de aceștia la data de 7 Octomvrie 1940 m-am refugiat împreună cu toată familia, rămânându-mi în Ciutelec întreaga mea avere mobilă și imobilă la discreția ocupațiilor unguri.

La refugiarea mea mi-a rămas următoarea avere: casă compusă din 2 camere cu dependințe, accesorii și două intravilane de către 1 jug.cad. situate în Ciutelec, ferma situată la locul „Lazuri” cu o casă cu 3 camere și 1 încăpere grajd cu 6 jug.pământ arător și 1 claie mare trifoiu dă sămânță, 2 jug.vie situată la locul „Lazuri-Coasta Mare”, 10 jug. arabil la „Coasta Mare” și 10 jug.pădure la locul „Rovine”, cum și un car etc., în care după refugiarea mea au intrat pârâții, cari au dispus asupra averii mele, făcând acte de dispoziție, licitații, arendări etc., instituindu-se curator, custozi, însușindu-și și devastându-mi virtualmente averea în cei cinci ani de refugiu. Avere mobilă mi-a fost înstrăinată în

acest timp pe cale de licitație judecătorească, bine regisată pe bază de proces înscenat în contra și lipsa mea, încât la reîntoarcerea mea din refugiu găsesc că averea în care am investit munca mea de o viață și a familiei mele este risipită.-

Astfel găsesc că pârâții după refugierea mea mi-au distrus și demolat casa compusă din trei camere și una încăpere grajd, construită din pământ bătut, acoperită cu țigle, tavan de scânduri, lungă de 18 metri, lățime 7 metri, situată la ferma din „Lazuri”. Și-au însușit trifoiul de sămânță din care a rezultat 300 kg.sămânță de trifoiu, recolta de pe cele 6 jug. pământ dela fermă și cele 10 jug.arabil din Coasta Mare, de pe 2 jug.vie și 10 jug.pădure. Mai departe mi-au distrus un gard de lațuri și scânduri la casă de 16 m.lungime, 1,30 m.înălțime, un gard de nuele de 112 m lungime, 2 uși grătar de lațuri la pivniță, furca cu cumpăne, gardinile și vedra cu lanțul dela fântână, cum și folosul detras al casei cu patru camere, pe care am găsit-o cu geamurile sparte și nespoită, cum și cele două grădini intravilane de câte 1 jug.cad cu pomi degradați.-

Având în vedere că potrivit dispozițiilor art. 1 din legea 645/1945, toate actele de dispozițiune intervenite asupra averii celor expulzați, refugiați, etc. în timpul dela 30 Aug. 1940 și până la 25 Oct. 1944 se vor anula, iar bunurile urmează a fi restituite în natură în starea în care au fost, cum și despăgubiri pentru distrugerile cauzate potrivit disp. art. 6-9 din lege. Că licitațiunile publice ținut de orice autorități, potrivit art. 19 din lege sunt anulabile.-

Având în vedere și dispozițiile legii Nr. 260/1945 publicată în M. Oficial No.78 din 4 Aprilie 1945, art. 3, 37 și 26 potrivit cărora actele săvârșite sau drepturile dobândite în temeiul dispozițiilor maghiare discriminatorii, sau în temeiul măsurilor luate de autoritățile ocupante ungare sunt și rămân fără ființă legală, iar imobilele se vor restitui împreună cu fructele naturale și civile și despăgubiri pentru deteriorările suferite de imobil,-

Că pârâții ținută a răspunde de averea mea, nici până în prezent nu mi-au dat socoteală cu ea, pentru ce prin avocatul meu justificat cu procura anexată aci sub A, / sunt nevoit a intenta contra pârâților prezenta:

Acțiune

rugându-vă să binevoiți a fixa un termen scurt de desbatere și cu precădere în Camera de Consiliu, la care să fie citați pârâții cu mențiunea de chemare la interogatoriu, apoi prin carte de judecată să binevoiți a-i obliga la plata sumei de 6.000.000 lei despăgubiri pentru ferma distrusă casă cu trei camere și una încăpere grajd, din pământ bătut, tavan de scânduri, acoperită cu țiglă de 18x7 metri dimensiuni, 250.000 lei despăgubiri pentru un gard de lațuri și scânduri de 16 m.lungime și 1,30 înălțime și un gard de 112 metri lungime de nuele la casă, 40.000 lei despăgubiri pentru două uși grătar de lațuri la pivniță, 100.000 lei despăgubiri pentru una furcă cu cumpănă, gardini, vadră și lanț la fântână, 900.000 lei folosul detras al casei compusă din 4 camere, curte și două intravilane a câte 1 jug.cad. pe timp de 4.1/2 ani, 500.000 lei folosul detras a lor 10 jug.pădure, cum și să fie obligați să-mi restituie în natură cantitatea de 300 kg.sămânță de trifoiu în valoare de 600.000 lei, un car în valoare de 500.000 lei, 360 m/măji de grâu recolta de pe cele 16 jug.pământ arabil socotit câte 80 m/m anual, pe 4.1/2 ani în valoare de 5.400.000 lei, 100 hl.vin recolta de pe 2 jug.vie pe ani socotit 20Hl anual în valoare de 5.000.000 lei, anulându-se orice act de diposiție, licitații etc., privitor la această avere, obligându-i pe pârâți și la suportarea cheltuielilor de judecată și onorariu de avocat sub sarcina execuției silite.-

În baza art. 15 din legea 645/1945 cu onoare vă rog să binevoiți a ordona sechestru de asigurare asupra averii pârâților, iar prin cartea de judecată să binevoiți a-i obliga la restituiri fără considerarea la calea de atac.-

În dovedirea acțiunii mele cer ascultarea pârâților la interogator și audierea martorilor: 1./ Demian Gheorghe 2./ Kata Mihai 3./ Kereki Gavril 4./ Băliban Nicolae 5./ Cosma Mihai, domiciliați în comuna Ciutelec, jud. Bihor și îmi rezerv dreptul și la alte probe dacă va fi nevoie.-

Valoarea procesului: 19.300.000 lei.

Cheltuieli și onorar avoc.conf.tarifului: 255.000 lei.-

Cu stimă:

Mierea Ioan,

domicilat în Ciutelec, jud. Bihor

repr. prin:

Către Onor.,

Judecătoria de pace rurală

Marghita.

**UN HÉROS DE L'UNITÉ DES ROUMAINS
IOAN AURELIAN MIEREA
(1873 – 1948)**

Résumé

L'auteur compte Ioan Aurelian MIEREA (1873 – 1948) parmi les nombreux héros populaires, qui ont contribué dans les villages de Transylvanie aux préparatives et au succès de Grande Asssemblée Nationale de Alba Iulia, du 1 Decembre 1918, et, par conséquence, à la formation de l'état national unitaire des roumains, appelé La Grande Roumanie (1918 – 1944). L'étude présente la vie et les faits publiques de Ioan Aurelian MIEREA, qui a été un caractère fière et a organisé volontière en novembre 1918, pour la première fois, l'autorité roumaine populaire locale dans son village, Ciutelec, département de Bihor, à l'ouest de Transylvanie, dans l'esprit des principes wilsoniennes de la paix, après la première guerre mondiale, en attendant l'armée roumaine élibératrice.

En effet, Ioan Aurelian MIEREA a devenu le target des vieux autorithés militaires hongroises, en derive, qui ont continuer d'ocupper abusive le département de Bihor, après le 1 Decembre 1918, en developant atrocités contre la population civile roumaine, qui était majoritaire. Soumis aux persecutions civiles et militaires, Ioan Aurelian MIEREA a été obligé de quitter la famille, son village, pour se réfugier en Roumanie. En sa absense, ses biens ont été partager et devasté, par les autorithées hongroises.

L'étude employe la méthode du biographisme et reconstitue la personnalité éclatante et decise de Ioan Aurelian MIEREA (1873 – 1948), par les sources documentaire et mémorialistique.

Kihirdetés.

Kihirdetem, hogy a következő két házasság egymással házasságként
kötni, u. m.:

	Vőlegény	Menyasszony
Családi és utóneve és esetleg egyéb kiegészítő megjegyzés	<i>Alajos Tóth</i>	<i>Bruchenthal Maria</i>
Családi állapota	<i>nőtlen</i>	<i>házas</i>
Állása (foglalkozása)	<i>kereskedő</i>	<i>kereskedő</i>
Vallása	<i>gör. kath.</i>	<i>gör. kath.</i>
Életkora és születési helye	<i>37 éves Kisgyőr</i>	<i>25 éves Kisgyőr</i>
Lakhelye	<i>Kisgyőr</i>	<i>Kisgyőr</i>
Születésének családi és utóneve	<i>Kisgyőr Tóth</i>	<i>Kisgyőr Bruchenthal</i>

Felhívom mindazokat, a kiknek a nevezett házasságokra vonatkozó valamely törvényes akadályról vagy a szabad bejegyzést kizáró körülményről tudomásuk van, hogy ezt nálam követeltetni vagy a kihirdetés helyi közéleti előjárásának (illetéleg anyakönyvezetője) után jelentésként be.

Ezt a kihirdetést a következő helyeken kell teljesíteni
u. m.: *Kisgyőr, Kisgyőr, Kisgyőr*

Kelt: *Kisgyőr*, 1911. november 14. napján.

Kisgyőr

M. 2-46. - Városi L. Szeged. K. városi mérete (A. H. 21. 2-46.)

Foto 1 Anunț căsătorie 1911

ROMÂNIA

Comuna *Ciutele*
Județul *Mihail*

EXTRAS DIN REGISTRUL STĂRI CIVILE PENTRU CĂSĂTORII PE ANUL 1911

Nr. curent	LOCUL celebrării — Anul, luna și ziua căsătoriei	PRENUMELE numele, vârsta, profesia, confesiunea, domiciliul, locul și data nașterii	PRENUMELE și NUMELE PĂRINȚILOR	PRENUMELE, numele, vârsta, profesia, confesiunea, domiciliul, locul și data nașterii	PRENUMELE și NUMELE PĂRINȚILOR	PRENUMELE, numele, profesia și domiciliul maritorilor	Declarații relative la încheierea căsătoriei. Eventuale îndreptări sau observații înainte de semnare
22.	<i>Ciutele 1911 Noem- rie 25</i>	<i>Ioan Miereș 38 ani, agricultor ortodox domiciliat în carmena Bodeș născut la 8 decembrie 1873 în Bodeș Județul Sibiu</i>	<i>+ Trifon Miereș Trifon Trifon</i>	<i>Maria Bruchenthal 26 ani, căsătorită grec-catolică, domiciliată în Ciutele născută la 11 decembrie 1885 în Ciutele</i>	<i>Lihoi Bruchenthal Kolnoki Luiza</i>	<i>Augustin Bruchenthal Spiner Ioan Bucur Ciutele</i>	<i>canonul și teologul receptor, capin al se vas moarte din căsătorie vor urma religia mamei: Pre plăsi dragă la Nr. 15/ 1911! Totuși încheie căsătoriei este suma de 26 Noemrie și nu 25 Noemrie</i>
MENȚIUNI ULTERIOARE				Se certifică exactitatea prezentului extras. Dat astăzi, <i>11 Noemrie 1911</i>			

M. G. Imprimeria Națională.
Format ORN A 4 (210 x 297).

Foto 2 Certificat căsătorie 1912

Hărăgăși năgben bēgy mentes
1873/1906

Nr. par. _____

Estras

din Matricula botezașilor a comunei bisericești greco-orientale a Gădici (Gădja)

Anul, luna și ziua nașterii	Sexul bărbătesc femeiesc	Legitim nelegitim	Numele de botez	Numele, connumele și relegea Părinților	Caracterul sau meseria Jurisdicția sau, locul și locuința	Numele, connumele, starea și locuința nașilor	Numele și connumele moașei	Numele și connumele preotului botezătoriu	Anotațiune
1873 decembrie 8.	e	-	Jean	Trifan Moșea cu Cătrina Cingă gr. or. din Bodice - com. din Bodice	Ilie Luca cu Marie gr. or.	Anna Jean Lara Hollos			Infusent bănuieci vile scutit de dămbra

Sa estradat conform matriculei Tom. _____, Pagina _____, Nrul _____.

Dela parohia ortodoxa greco-orientala a Gădici (Gădja) in 10. Iunie 1906

Theodor Pucos
preot

Foto 3 Certificat de naștere 1873

Hărăgăși năgben bēgy mentes.
1885/1908

EXTRAS

A csehszéki gör. kath. Egyház Kőnyvűköltő anyja Kőnyvűköltő 1885.

Din Matricula Botezașilor S. Biserici gr. cat. din Cluj

Protopopiatul Cluj Comitatul Bihor

Anul, Luna și Ziua nașterii	Sexul bărbătesc femeiesc	Legitim nelegitim	Numele, Connumele religiunea, etatea și condițiunea Părinților	Locuința și numărul casei	Numele, Connumele, religiunea și con- dițiunea Patri- nilor	Numele și Connumele preotului botezătoriu	Numele și Con- numele moașei	Când s-a născut? S-a vaccinat? S-a înregistrat? S-a înregistrat? S-a înregistrat?	Observații
1885 Decembrie 11 13	no	no	Verelak és Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő	Lakóhely Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő	of Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő	of Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő	of Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő Kőnyvűköltő		

Cumcă acest extras conșună întru toate cu matricula originală adevăresc, prin subscrierea mea și punerea sigilului bisericesc.

Dat Cluj 1908 August 10 8 am

Mărturisim Mihail
paroh local

Foto 4 Certificat de naștere -1885

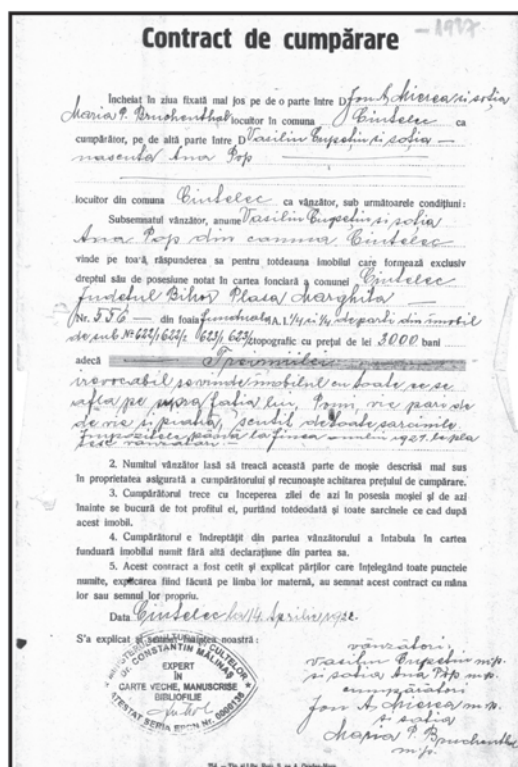

Foto 5 Contract 1927

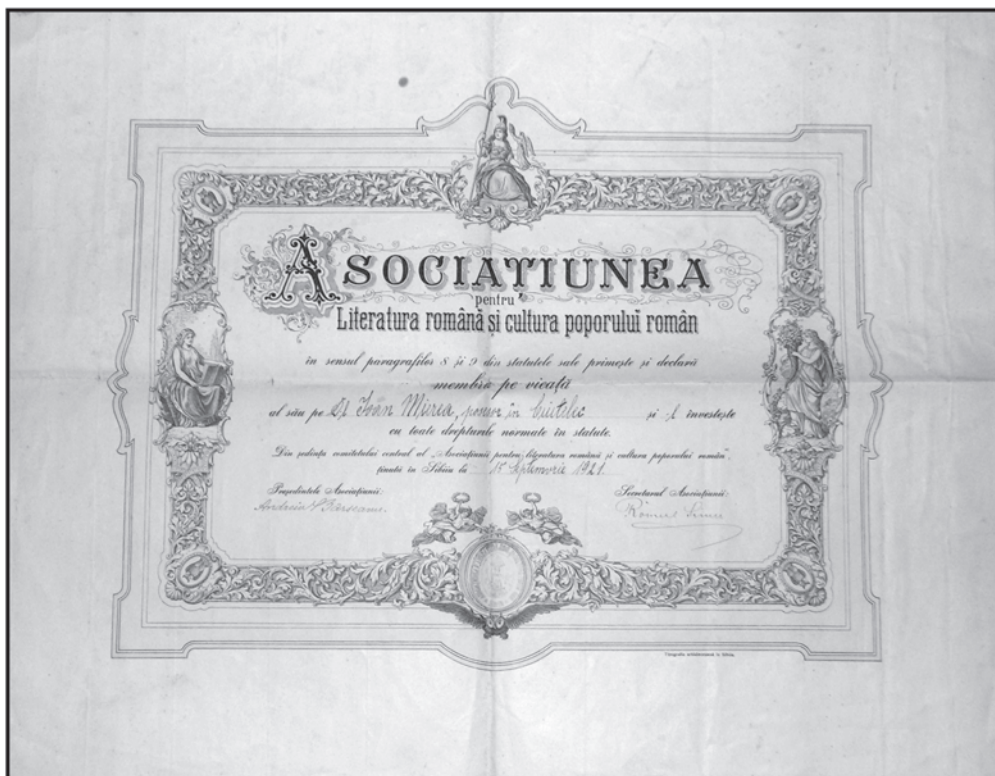

Foto 6 Diploma ASTREI 1921

ECONOMATUL GENERAL AL FUNCȚIONARILOR STATULUI
ECONOMATUL Mr. Caray

LEGITIMAȚIA

Nr. 419 pe anul 1943

Eliberată D. Mierec Ioan

Gradul: honorar

Autoritatea: Mij. Fianțele

Direcția: -

Serviciul: -

Buletinul de recensământ Nr. - pentru 1 (trei) persoane. Nr. de ordine - Data eliberării: 9 Ian. 1943

INSTRUCȚIUNI

1. Adărușul este transmisibilă.
2. Toată sursele de contribuție odată pe lună cantitativ.
3. Pierderea legitimației trebuie să fie anunțată.
4. Cine va fi prins că înstrăinează legitimația va fi aspru pedepsit.

Q. 86.131. -- M. O., Impr. Centr.

Foto 7 Legitimație - 1943

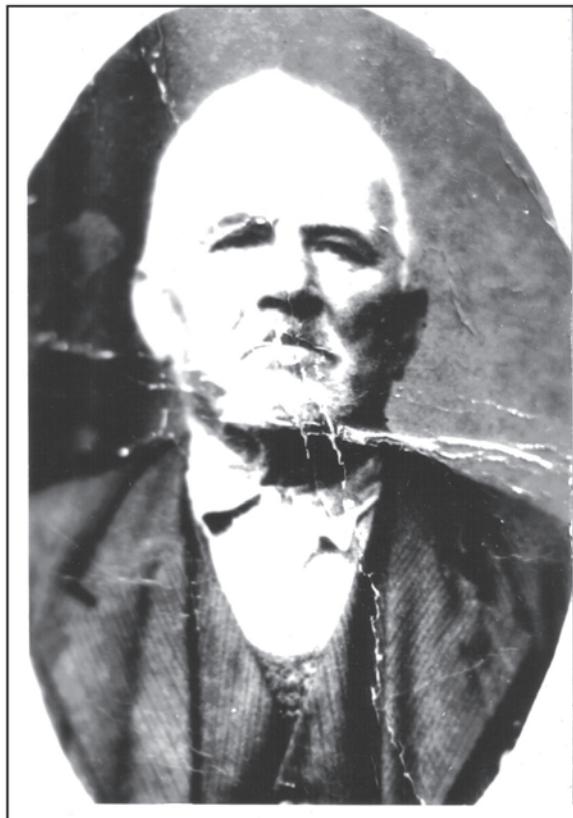

Foto 8 MIEREA A. I. Refugiu 1940

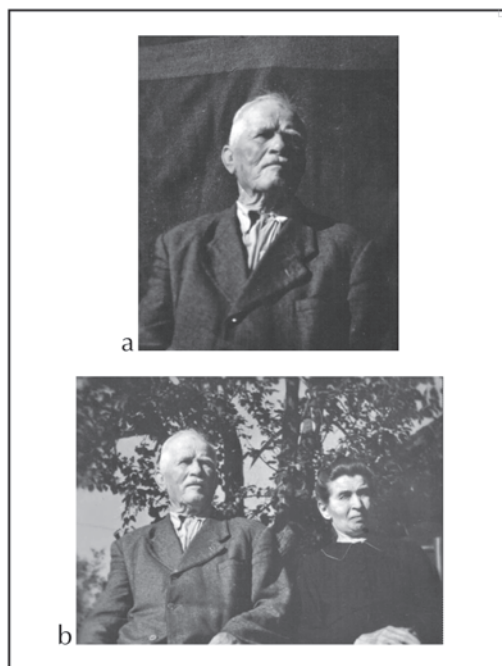
Foto 9 grafie din 1911

Foto 11 Fotografie din 1911

Foto 10 Fotografie de familie - 1947

Foto 12 a Fotografie din 1948

Foto 12 b Fotografie alături de soție

Foto 13 Tablou de absolvire - 1912

Nyilvántartási szám: 3395/940
 Numărul registrului:

M. kir. rendőrség nagyváradi küldönménye.
 Detasamentul poliției regale ungare, Nagyvárad.

Ideiglenes alkalmi utilap
Foia de drum ocazională provizorie
 a demarcației vonalon át magyar területei román területre és vissza.
 pentru trecerea liniei de demarcație, de pe teritoriul maghiar pe teritoriul român și înapoi

Családi és utóneve *Miksa*
 Numele și prenumele *János*

Születési helye és éve *Szilágykő*
 Locul și data nașterii *1873*

Az igazolvány tulajdonos
 Titularul foaie de drum

Vallása *g. kat.*
 Religia

Foglalkozása *Iskolamester*
 Profesiunea

Lakása Nagyvárad, _____ u. _____ sz.
 Domiciliul Nagyvárad

A vele utazó 12 éven aluli gyermek(ek) utóneve, kora:
 Pronumele, etatea copilului, care călătorește împreună cu titularul

Utazás célja *postai ügy*
 Scopul călătoriei:

Az igazolvány érvényes *Orvosa* -ről
 Foia este valabil dela

és vissza *N. Parada* -ra,
 și înapoi

1940 *okt* hó *11* -től
 dela luna ziua

1940 *okt* hó *25* -ig
 până la luna -ig

Határátlépés helye: *Nagy Szalonta*
 Punctul de trecere:

Kelt, Nagyvárad, 1940 *okt* hó *11* nap.
 Dat în Nagyvárad, 1940

Miksa János
 aláírás — semnătura

Magyar határőrs láttamozása:
 Viza autorităților maghiare de frontieră:

Láttam a *be* ki utazást engedélyezem.
 Vázut. aprob intrarea
 egireaa

Nyilvántartási sz. _____
 Nr. de evidență

P. H.

aláírás — semnătura

Foto 14 Trecerea de la graniță - 1940